

OTVORENO PISMO SAVETU ODBRANE SRJ, SAVEZNOJ VLADI I JOK-U

## Počast olimpijcu ili ratniku?

**D**ruštvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji uputila je Vrhovnom savetu odbrane SRJ, Saveznoj vladi i Jugoslovenskom olimpijskom komitetu otvoreno pismo sledeće sadržine:

"Javnost je obaveštena o komemorativnoj svečanosti u Domu Vojske Jugoslavije i ostalim manifestacijama koje su zajednički organizovali Vojska Jugoslavije, Jugoslovenski olimpijski komitet i Savezni sekretarijat za sport i omladinu povodom prenosa posmrtnih ostataka Svetomira Đukića, osnivača Srpskog olimpijskog kluba, njegovog direktora i člana Međunarodnog olimpijskog komiteta.

Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. pridružuje se i ovim povodom istinskim pobornicima olimpizma i nastojanjima da se oda zaslužno priznanje svim ličnostima koje su značajno doprinele razvoju i jačanju olimpijskog pokreta na našim prostorima smatrajući da niko ne treba da bude ni zaboravljen, ni potcenjen.

Pošto se ovom prilikom, uz naglašeno i za olimpijski duh neuobičajeno prisustvo vojske, odavala počast i vojniku, ratniku, generalu, pri

čemu se o rehabilitaciji Svetomira Đukića kao generala najdirektnije govori u listu "Vojska", Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi smatra da pomenuti organizatori, te Vrhovni savet odbrane Jugoslavije i Vlada SRJ kojima su podređeni, duguju javnosti dodatna objašnjenja i odgovore na niz suštinskih pitanja koja se tim povodom nameću sama po sebi.

Ako je reč o odavanju zaslužene počasti osnivaču olimpijskog pokreta u Srbiji, čemu tako naglašeno učešće vojske? Nije li na taj način povređen olimpijski duh i kako će sve to prihvatiti Međunarodni olimpijski komitet?

A ako je reč o odavanju počasti Svetomiru Đukiću kao ratniku i generalu, teško je poverovati da organizatorima nisu bili poznati i njegova saradnja sa Nemcima i drugim okupatorima u vreme drugog svetskog rata, akcije koje je, kao četnički komandant, zajedno sa Nemcima i Ljotićevim jedinicama vodio protiv narodnooslobodilačkog pokreta, pregovori koje je, u ime Draže Mihailovića, a u osvit konačne pobede nad fašizmom, aprila 1945, u Zagrebu vodio sa Antom Pavelićem, Maksom Luburićem i ostalim ozloglašanim ustaškim ličnostima? Zašto se to prećutkuje? Sam Svetomir Đukić, uostalom, to je

otvoreno i konkretno opisao u publikacijama objavljenim za vreme života u emigraciji. Nije li to onda prikrivena rehabilitacija saradnje sa okupatorima i kvislinzima i, samim tim, opet zloupotreba olimpizma kao paravana za tu rehabilitaciju? I gde to i koja vojska s vrhunskim počastima i sa načelnikom Generalštaba na čelu odaje počast kvislinzima i saradnicima sa okupatorom?

Slave Italijani D'Anuncia kao velikog književnika, ali ne zaboravljaju njegovu privrženost fašizmu. Nobelovac Knut Hamsun, svojevremeno najomiljeniji pisac Norveške, postao je omraženiji čak i od samog Kvislinga zbog toga što se opredelio za nacizam. Nikome u Francuskoj ne pada napamet da rehabilituje i slavi Petena iako je ovaj bio istaknuti vojskovođa u prvom svetskom ratu. Na raznim stranama sveta, u mnogim zemljama, više je velikih filozofa, naučnika, umetnika, pa i vojnika, kojima se priznaju stvaralački dometi ali ne zaboravlja kolaboracija i saradnja sa okupatorom, privrženost nacifašizmu. Nagoveštavaju li Vojska Jugoslavije, Savezno ministarstvo za sport i omladinu i Jugoslovenski olimpijski komitet da ova naša sredina u tom pogledu želi da postane izuzetak i kuda to vodi? Nije li to doprinos nastojanjima za sveopštu rehabilitaciju kvislinštva, kolaboracije i saradnje sa okupatorom i priliči li ta uloga Vojsci Jugoslavije, Saveznom ministarstvu za sport i omladinu i Jugoslovenskom olimpijskom komitetu?

Duboko uvereni da javnost zaslužuje brze i konkretne odgovore na postavljena pitanja, u prilogu dostavljamo širu informaciju o delatnostima generala Svetomira Đukića za vreme drugog svetskog rata, uz navođenje dokumenata i drugih izvora koji o tome uverljivo svedoče."

Pismo je dostavljeno i javnim glasilima od kojih se očekuje da javnost o ovome potpuno i objektivno informišu, kao i većem broju nevladinih organizacija sa uverenjem da je i ovim manifestacijama izražena tendencija da se najpre prikriveno a potom i otvoreno rehabilituju saradnja sa nacifašističkim okupatorom, kolaboracija, kvislinštvo u drugom svetskom ratu, pa i zločini iz toga proistekli, što sa sobom nosi opasne i do kraja nesagledive posledice, pogotovo u trenutku kada se naša sredina više nego mlako suočava i sa odgovornošću i zločinima počinjenim u toku poslednje decenije. U skladu s tim, očekuje se podrška svih antifašistički opredeljenih organizacija .

POVODOM DVOGODIŠNJICE OTMICE IVANA STAMBOLIĆA

### Ne mirimo se sa ćutanjem!

Kako vreme neumitno teče - sve je više razloga za mnoge sumnje u spremnost i objektivnost državnih i političkih organa koji su obećali uspešnu istragu. Ovaj stav iskazan je u reagovanju Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji povodom dvogodišnjice otmice Ivana Stambolića, uglednog političkog i društvenog poslenika, nekadašnjeg predsednika Srbije.

Javnost, a pre svega Ivanova porodica, s pravom su očekivali efikasnu istragu i brz odgovor na pitanja šta se dogodilo sa Ivanom, ko su organizatori i izvršioci tog razbojničkog čina, ko su sve režiseri njegove tragične sudbine, zašto su to učinili i kad će biti izvedeni pred sud pravde. Na veliku žalost Ivanove porodice, njegovih prijatelja i poštovalaca i svih koji vole pravdu i istinu - doživeli smo veliko razočaranje. Za ove dve godine neizvesnost je rasla, a nada gubila svaku osnovu.

Službena objašnjenja, koja se ovim povodom često ponavljaju i svode na tvrdnju da su gotovo svi tragovi ovog zločina uništeni, mogu da budu i tačna. Ali, ne mogu i ne smeju da budu dovoljna da se na Ivanov slučaj stavi tačka. Nedostaje odgovor - šta se čini da se otkriju oni koji su uništili tragove. Pitamo zato da li je moguće da su svi direktni i indirektni učesnici otmice nestali i kako to da nijedan, makar i mali trag, o ovom gnusnom zločinu nije ostao. Kako je moguće da je otmica izvršena tako da ne ostavi nikakvog traga kad se zna da je Ivan bio potpuno obaveštajno pokriven?

I ovom prilikom postavljamo pitanje zašto istraga nije obratila veću pažnju na činjenicu da je većina novinskih i elektronskih medija objavila prve vesti o nestanku Ivana Stambolića tek drugog ili trećeg dana po otmici a ceo Beograd je već govorio o tome. Ko je dao nalog da se objava vesti odloži? Onaj ko je dao nalog znao je zašto se to čini.

Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u u deo je one demokratske i pravdoljubive javnosti koja nije spremna da se pomiri sa ćutanjem i nastojanjima da vreme učini svoje. Zato zahtevamo da se otvoreno i javno saopšti da li je istraga otvorena, šta je dosad učinjeno i kakvi su rezultati. Zahtevamo da se istraga intenzivira i nikako ne dozvoli njeno posustajanje.

**AKTIVNOSTI DRUŠTVA U VOJVODINI****Publikacija povodom godišnjice ustanka**

■ U toku leta i jeseni Pokrajinski odbor i podružnice Društva za istinu o antifašističkom NOB-u brojnim aktivnostima obeležili su značajne datume i podsetili na značaj, smisao i vrednosti NOB-a.

Tako su, povodom 4. i 7. jula, Milan Prodanović, Svetozar Vasin i Milivoj Vukadinović u ime Novosadske podružnice, položili cveće na spomen-obeležje Novosadskom partizanskom odred.

Krajem avgusta, povodom 60. godišnjice neprijateljske ofanzive na Frušku goru 1942, to jest na narod u zbegu i partizanske odrede koji su se tu nalazili, u emisiji Televizije Novi Sad govorili su Petar Matić Dule, Bogdan Tankosić i Georgije Jovičić, a ova emisija snimana je na terenu i u Muzeju Vojvodine.

Vojvođanski deo Društva izdao je publikaciju "Ustanak 1941 - 60 godina posle" u kojoj su, uz izvode iz govora predsednika Skupštine AP Vojvodine Nenada Čanka na svečanoj akademiji povodom 60. godišnjice ustanka, objavljeni priloz: "NOB u Vojvodini" Petra Matića, "Stevan Doronjski u trajnom sećanju" Boška Krunića, "Naš doprinos pobjedi antihitlerovske koalicije u II svetskom ratu" Milana Baste, "Antifašistički oslobodilački pokret u Vojvodini 1941-1945" prof. dr Ranka Končara, "20 godina od smrti Jovana Veselinova Žarka" Georgija Jovičića, a u publikaciji se nalaze i izvodi iz govora i članaka Jovana Veselinova Žarka o Vojvodini u narodnom ustanku i Stevana Doronjskog o konstituisanju autonomije Vojvodine.

"Podsećanje na veliko vreme trijumfa antifašizma i NOB-a nasušna je potreba upravo danas kada smo suočeni sa sve agresivnijim nastupom ekstremnog, prvenstveno velikosrpskog nacionalizma i šovinizma pri čemu dominiraju govor mržnje, nacionalne isključivosti, podgrejavanje antimanjinskih raspoloženja i odbornosti prema svemu nesrpskom" - napisao je u predgovoru Živko Blagojev.

Blagojev je takođe naglasio:

● Više od decenije vladao je pravi muk o antifašističkom NOR-u a svaki pomen, a pogotovo obeležavanje značajnih datuma i ličnosti, bio je bojkotovan a ponekad i skopčan sa rizikom.

● U nasrtajima agresivnog nacionalizma posebno mesto dobija rehabilitacija poraženih snaga u II svetskom ratu i negiranje naše narodnooslobodilačke borbe koja je svrstala Jugoslaviju u pobjedničku antihitlerovsku koaliciju i faktički uvela našu zemlju u progresivni svet. Sve to je praćeno najgrubljim prekrajanjem istorije i upornim

nastojanjima da se rehabilituje kolaboracija i amnestiraju saradnici sa okupatorom.

o Stiče se uverenje da je za ekstremne nacionaliste rušenje ugleda i negiranje visokih etničkih i civilizacijskih dometa NOB-a - bitna pretpostavka za njihov opstanak na javnoj sceni.

**Borba a ne nostalgija**

■ Pokrajinski odbor i Novosadska podružnica Društva za istinu o NOB-u, povodom 58. godišnjice oslobođenja Novog Sada, organizovali su tradicionalni susret članova i prijatelja Društva kojima su se ovoga puta pridružili i potpredsednik Izvršnog veća Skupštine Vojvodine Duško Radosavljević i raniji novosadski gradonačelnici - Jovan Dejanović, Zdravko Mutin i Boško Petrov.

Tom prilikom prisutnima se obratio član Društva Milan Prodanović, pripadnik Novosadskog partizanskog odreda i učesnik u oslobađanju Novog Sada 23. oktobra 1944. godine koji je, ukazujući na značaj ovog datuma, između ostalog, rekao:

● Trenutak u kome se nalazimo veoma je složen i u nekim aspektima dramatičan. Vrednosti našeg NOB-a prvorazredna su platforma za očuvanje mira, dobrih međunacionalnih odnosa i prijateljstva, kao i povratka Jugoslavije u Evropu i svet. Na tim i takvim izvorima naše Društvo traži i nalazi svoje mesto u ovom burnom vremenu. Ono nije organizacija sentimentalnih nostalgicara - mi smo jasni i glasni, želimo otvoreno i hrabro da branimo istinu o NOB-u, da afirmišemo civilizacijske vrednosti u toj borbi stvorene, da širimo svoju reč i delovanje u sve prostore i sve sredine Vojvodine, u svim nacionalnim sredinama a posebno među mladima.

● Odbrana istine o NOB-u ne podrazumeva neku opsednutost prošlošću a još manje nekritičko vrednovanje svega što je NOB bio i značio, nego jedan aktivan odnos i delovanje na implementaciji tih civilizacijskih vrednosti u društvenom i javnom životu.

● Obeležavanje značajnih zbivanja i datuma NOB-a ne može biti podređeno političkim potrebama stranaka, niti u njihovoj funkciji. Ne mirimo se sa rutinskim polaganjem venaca, dok se istovremeno menjaju nazivi ulica, trgova i na javnim zgradama brišu imena istaknutih antifašista ili čak ruše i devastiraju spomenici koji podsećaju na NOR.

● Ako se istorija zaboravlja - bićemo osuđeni da je ponavljamo. Treba li nam jači dokaz za to od ratova na jugoslovenskim prostorima u poslednjoj deceniji 20. veka. Nijedna zemlja ne može imati svoj mir niti

graditi svoju sadašnjost i budućnost na negiranju istorijske istine. Sa istinom se mora smelo suočiti makoliko ona bila nepovoljna...Danas već retko ko i zapita - kako to da nijedna stranka u Srbiji, sem nekih u Novom Sadu, ne osuđuje glasno i jasno ratove koje je Srbija vodila u Bosni i Hrvatskoj, a još manje ratne zločine u Vukovaru, Ovčari, Srebrenici, hladnjačama...Svako prihvatanje kritičke rasprave o tome u javnosti se čak kvalifikuje kao pomanjkanje patriotizma.

Novosadski list "Dnevnik" najavio je ovaj skup i o njemu informisao javnost.

*Đorđe MILUTINOVIĆ*

**PODRUŽNICA U PANČEVU****Predstavljeni "Ratovi u Jugoslaviji 1991-1999"**

■ U okviru aktivnosti Pančevačke podružnice, u ovom gradu predstavljeno je izdanje Društva za istinu o NOB-u "Ratovi u Jugoslaviji 1991-1999" - zbornik sa istoimenog skupa. Domaćin promocije bila je Gradska biblioteka u čije ime je učesnike pozdravio Nemanja Rotar. Ovom prilikom o knjizi su govorili dr Radoslav Ratković, Svetozar Oro, Milenko Marković i Ostoja Kisić.

Događaj je dobio zapažen publicitet u pančevačkim javnim glasilima, a posebno u listu "Pančevac", dok su "Pančevačke novine" objavile osnovnu informaciju o događaju i knjizi bez posebnog citiranja učesnika u razgovoru.

"Pančevac" je, pored informacije o knjizi i kako je nastala, citirao sve govornike. Tako je, između ostalog, izdvojio reči Radoslava Ratkovića da su poslednji ratovi direktno poništenje narodnooslobodilačkih te da je bilo neophodno da se pomogne ljudima da postanu svesni šta se zapravo dogodilo, koje su ideje dovele do katastrofe i ko je za to odgovoran.

Navedena je i tvrdnja Svetozara Ora da svaka laž nosi u sebi klicu novih sukoba te da skup na osnovu koga je nastala knjiga o ratovima 1991-1999. ubedljivo demaskira namere Slobodana Miloševića da svoju odgovornost za pokretanje i vođenje ovih ratova prebaci na spoljne faktore i druge bivše jugoslovenske republike.

Iz izlaganja Milenka Markovića izdvojen je insert o pojmu individualne i kolektivne krivice kao i teza da je reč ne o građanskim nego o nacionalističko-osvajaljskim ratovima.

Na osnovu kazivanja Ostoje Kisića, list je dao informaciju o sadržaju knjige i njenim autorima uz napomenu da ovom knjigom o pomenutim ratovima nije sve rečeno ali da ona predstavlja dobru osnovu za temeljna istraživanja njihovih uzroka i krivaca za njihovo nastajanje.

DRUŠTVO I "ŽENE U CRNOM" ZAJEDNO

# Ima fašizma u Srbiji

"Živimo sada u fazi društveno-političkog razvoja koji karakteriše nastupanje širokog fronta retrogradnih snaga. Fašizam u tom frontu predstavlja značajnu komponentu pomalajući se se u različitim vidovima - od otvorenog, s jasno prepoznatljivim organizacionim oblicima i idejama, preko prikriivenog, kamufliranog fašizma, do razblaženog "umerenog" fašizma, do tvorevina koje nisu svesne svoje fašističke prirode ali joj objektivno pripadaju."

Ovo je, između ostalog, rekao predsednik Društva za istinu o antifašističkom NOB-u dr Radoslav Ratković, govoreći na skupu koji su "Žene u crnom" organizovale povodom 9. novembra - Međunarodnog dana akcije protiv fašizma, rasizma i ksenofobije.

## Kad je Ljotić uzor

Većina odbornika skupštine opštine Smederevo, pa i oni iz redova Građanskog saveza, kako se moglo čuti u emisiji "Peščanik" Radija B-92, glasala je da se Trg Republike u ovom gradu preimenuje u Venac Dimitrija Ljotića (trg, valjda, zvuči suviše nesrpski).

U pomenutoj emisiji govorio je i predsednik smederevske Komisije za imena ulica Slaviša Perić. Sve tvrdnje o Ljotiću kao antisemiti, protivniku višepartijskog sistema i liberalizma, poborniku patrijarhalnoverskog nacionalizma, odbacio je kao prevaziđene komunističke ujdurme. Nije jedino osporio da je Ljotić od 1941. do 1945. saradivao sa nemačkim okupatorom, odnosno da je Ljotićev Dobrovoljački korpus direktno bio podređen SS-jedinicama. A da ne bi bilo zabune, Perić je dodao: "Bila je to realna saradnja i ja bih na njegovom mestu isto postupio..."

U prilog Ljotiću navodi se da mu "niko ne može osporiti poštenje" (što ima neke aktuelne konotacije), ističe se njegov doprinos izgradnji i urbanizaciji Smedereva, to što je bio "integralni hrišćanin" i "imao viziju Srbije kao jake nacionalne države".

Ad hoc anketa koju je tim povodom B-92 obavio na ulicama Smedereva pokazuju da mladi, uglavnom, pojma nemaju ko je bio Dimitrije Mita Ljotić.

se centralnom gradskom trgu da ime Dimitrija Ljotića i niza sličnih, dat je potvrđan odgovor: "Ima fašizma u Srbiji i to mnogo." Prvenstveno u primitivno-nacionalističkim strukturama ali hrane ga obrazovane vođe sa težnjom da se uz podršku takvih snaga dokopaju vlasti. Čutanjem, nereagovanjem pravosudnih i drugih mehanizama, indirektnu pomoć tome pružaju aktuelne vlasti pri čemu su čak neke ekstremne organizacije miljenici vladajućih faktora.

Svi govornici bili su jednoglasni ističući dve osnovne ocene:

- Opasnost je velika. Ravnodušnost danas lako se pretvara u sutrašnji zločin.
- Akcija je neizbežna da bi se sprečila moguća katastrofa. Mora se pritom imati na umu iskustvo prošlosti: saradnja svih demokratskih, antifašističkih snaga na osnovnom pitanju - otporu fašističkoj pretnji, bez obzira na razlike kojih može biti među njima. Kao što je to bilo juče, i danas su borba protiv fašizma i borba za demokratiju jedinstvena borba.

(U sledećem broju "Glas javnosti" će objaviti integralno izlaganje dr Radoslava Ratkovića)

## Obeležen 20. oktobar

Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945, polaganjem cveća na Groblje oslobođilaca Beograda i na grob Josipa Broza Tita - obeležilo je godišnjicu oslobođenja Beograda u II svetskom ratu.

Cveće je na spomenik partizanima i crvenoarmejcima poginulim prilikom oslobođanja Beograda položila delegacija u sastavu Slavko Popović, Velimir Drakulović i Drago Kadić, dok su cveće na Titov grob u Kući cveća položili Jovica Grković, Dragoslav Dimitrijević i Srećko Stagličić.

## Prilozi članova i donatora

Od prošlog broja "Glas istine" noćane priloge kao doprinos radu i aktivnostima Društva dali su: Šime Kronja, Jela i Zoran Kadenić, Svetozar Oro, Petar Stambolić, Zarija Stojović, Radovan Pantović, Nikola Kmezić, Miloš Stanimirović, Miloš Šumonja, Hamdija Doksan, Ratimir Milić, Dragoslav Beli Dimitrijević.

Hamdija Doksan i Ratimir Milić su svoj prilog namenili za otvaranje veb-sajta Društva na Internetu.

Društvo se svima srdačno zahvaljuje.

## IZVRŠNI ODBOR DRUŠTVA Reći glasno i da bude jasno

Na dve oktobarske sednice Izvršni odbor razmatrao je aktuelna politička zbivanja sa stanovišta angažovanja na ostvarivanju programskih zadataka Društva, raspravljao o unapređenju "Glas istine" i širenju njegovog uticaja, o radu Komisije za informisanje, Odbora za izdavačku delatnost i Tribine "NOB i naše vreme", informisao se o materijalno-finansijskom stanju.

Tom prilikom, između ostalog, zaključeno je:

- U cilju unapređenja ukupne aktivnosti Društva, neophodno je sa analizom društveno-političke situacije u kojoj se ta aktivnost odvija izaci pred širi skup članstva kako bi se izvršila šira razmena mišljenja, obezbedio viši stepen informisanosti i na osnovu toga utvrdili neposredni i dugoročniji zadaci;

- "Glas istine" značajno doprinosi afirmaciji Društva i njegovih aktivnosti, informisanju javnosti o radu Društva, unapređenju saradnje sa srodnim organizacijama, povezivanju celokupnog članstva. Treba nastojati da se u skladu sa mogućnostima širi njegova redakcija, povećava tiraž, poboljša distribucija u Crnoj Gori; razmotriti mogućnost prodaje na kioscima u Beogradu i Novom Sadu, stvarati uslove da se osvaja i viši kvalitet u pogledu njegovog grafičkog oblikovanja. Takođe je zaključeno da se spoji funkcija glavnog i odgovornog urednika te da se nastave pripreme za otvaranje veb-stranice Društva na Internetu.

- Utvrđen je zadatak Komisije za informisanje da uspostavi neposrednu saradnju sa što većim brojem javnih glasila i sa novinarima koji prate rad Društva, te da se u okviru komisije obezbedi kompletniji uvid šta se sve u medijima objavljuje od interesa za rad i angažovanje Društva.

- Odbor za izdavačku delatnost obavezan je da priprema godišnje izdavačke planove te da se na osnovu usvojenog pravilnika sačini i poslovnik kojim bi se regulisala sva praktična pitanja od značaja za organizaciju izdavačke delatnosti Društva.

- Kao prvi zadatak Tribine označeno je organizovanje rasprave o zastupljenosti i prezentaciji NOB-a u udžbenicima istorije za osnovne i srednje škole.

Izvršni odbor je usvojio zaključke i o budućim aktivnostima na promovisanju i plasmanu izdanja Društva, reagovanju na konkretna zbivanja na javnoj sceni i nizu drugih tekućih pitanja.



## CRNA GORA

# PROMOCIJA KNJIGE "RATOWI

## Ljaga naše ljage

"Prijava ratovi u Jugoslaviji 1991-1999. predstavljaju ljagu naše ljage sa kojom se ne može uporediti ni jedno zbivanje u našoj milenijumskoj povjesnici. Generacije kroz buduća stoljeća osjećaću sramotu zbog monstruoznih zločina što su ih počinili njihovi preci na ratištima jugoslovenskih zemalja i pokrajina u posljednjoj deceniji 20. vijeka" - naglasio je u Podgorici, na promociji knjige "Ratovi u Jugoslaviji 1991-1999", akademik Branko Pavićević, predsjednik Organizacionog odbora istoimenog skupa na osnovu koga je i nastao ovaj zbornik.

Na promociji su, pored Branka Pavićevića, govorili direktor Istorijskog instituta Crne Gore Đorđe Borozan, predsjednik Društva za istinu o antifašističkom NOB-u prof. dr Radoslav Ratković i akademici Mijat Šuković i Radovan Radonjić. "Glas istine" u ovom broju objavljuje delove iz izlaganja akademika Mijata Šukovića.

Branko Pavićević je ovom prilikom podsetio i na dosadašnji put organizatora skupa i izdavača knjige "Ratovi u Jugoslaviji 1991-1999" - Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945:

"Ono se na kulturnoj i političkoj pozornici Jugoslavije pojavilo prije nešto više od jedne decenije. Inicijativu za njegovo osnivanje dala je grupa istaknutih boraca i prvoboraca jugoslovenskog partizanskog rata 1941-1945. i to u onom kritičnom istorijskom momentu kad je izgledalo da jugoslovenska politička kriza neće prerasti u ratni sukob.

Sastav Društva predstavljale su ličnosti iz svih jugoslovenskih republika i pokrajina, među njima desetak narodnih heroja, znatan broj istaknutih generala proslavljene partizanske vojske Jugoslavije, zapažen broj književnih i naučnih stvaralaca i istaknutih publicista i novinara.

narode u borbu protiv fašizma i nacizma 1941-1945, čime je nekadašnjoj našoj državnoj zajednici pripalo prvo mjesto u istoriji pokreta otpora u Evropi u toku II svjetskog rata. Taj veliki antifašistički i oslobodilački rat uveo je Jugoslaviju u jugoslovenske narode u glavne tokove svjetske istorije. Po

## Proslava 13. jula

Dan ustanka - 13. juli proslavljen je i ove godine na cjelokupnom području Crne Gore.

Građani su u velikom broju posjetili spomenike i spomen-obilježja boraca palih u toku narodnooslobodilačkog rata 1941-1945. Na spomenike i spomen-kosturnice polagani su vijenci uz evociranje uspomena na pale borce i rodoljube.

Na spomenik borcu-partizanu na Gorici vijence su položili Predsjednik Republike Crne Gore, delegacije Republičkog i Opštinskog odbora SUBNOR-a, Skupštine opštine Podgorica i predstavnici Vojske Jugoslavije..

Centralna proslava bila je u Danilovgradu gdje je govorio predsjednik Vlade Crne Gore. Tom prilikom je istaknuto da je narod Bjelopavlića dao veliki doprinos slobodi crnogorskog i jugoslovenskih naroda. Iz ovog kraja 341 borac je nosilac "Partizanske spomenice 1941" a 35 boraca proglašeno je za narodne heroje. Sa ovog područja u jedinicama NOV učestvovalo je oko tri hiljade boraca od kojih je širom Jugoslavije poginulo 1.106, a slično je i sa ostalim opštinama Crne Gore.

Lj. Ž.

Od trenutka kad je Miloševićeva soldateska započela priljeve ratove po zemljama Jugoslavije, Društvo je zauzelo otvorenu antiratnu poziciju. Ono se na taj način svrstalo u red najdosljednijih činilaca otpora velikodržavnom hegemonizmu, neočetništvu i neofašizmu, kojima su Miloševićeve političke i državno-političke strukture široko otvarala vrata."

Pavićević je takođe napomenuo da se gotovo kod svih autora u zborniku "Ratovi u Jugoslaviji 1991-1999" oseća zajednički ton da "ovi ratovi predstavljaju negaciju one velike ideje što je pokrenula jugoslovenske

njemu su nas decenijama identifikovali i porobljeni i slobodni narodi svijeta, a najveći intelektualni stvaraoci čovječanstva isticali kao simbol oružanog otpora fašizmu i nacizmu."

MIJAT ŠUKOVIĆ

## Ispod ljudske časti a protiv razuma...

Na podgoričkoj promociji knjige "Ratovi u Jugoslaviji 1991-1999" akademik Mijat Šuković je izložio deo svojih saznanjih

## NOVA IZDANJA DRUŠTVA

# Etnička strana JU- ratova 1991-1995

U izdanju Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945 upravo se pojavila knjiga Jove Ninkovića "Etnička strana ratova u Jugoslaviji 1991-1995" koju članovi mogu da kupe uz uobičajeni popust.

"Glas istine" objavljuje sažeti odlomak iz završnog dela ove knjige.

U štampi je još jedna knjiga - "O ustanku 1941 - danas" . Reč je o zborniku saopštenja sa skupa održanog povodom 60. godišnjice ustanka i priloga koji su, na inicijativu organizacionog odbora i redakcije, naknadno prikupljeni da bi se dala što celovitija slika o prvoj godini narodnooslobodilačke borbe u Jugoslaviji.

Oružani sukobi na jugoslovenskom prostoru nisu bili klasični ratovi u kojima se kroz obračun oružanih snaga zaraćenih strana rešava ishod rata i ostvaruju planirani ratni ciljevi. U njima je, naime, pored oružane borbe i oružano nasilje nad civilnim stanovništvom bilo isto tako značajan a možda i najznačajniji sadržaj. To je svojevrсни ratni presedan.

Utvrđivanje prave istine o uzrocima njihovog nastanka, ciljevima, posledicama i stepenu odgovornosti svih aktera ne samo da je veliki izazov, već i najveća obaveza određenih nauka i naučnih disciplina, ali i učesnika tih ratova i njihovih savremenika. Ovo utoliko pre što upra-

vo o tim pitanjima još postoje ne samo ozbiljne dileme i nerazumevanja, već i dijametralno suprotna stanovišta i ocene.

Vremenska distanca od završetka ovih ratova je isuviše kratka da bi se mogli davati sasvim pouzdani zaključci. Ipak, identifikovanje nekih najznačajnijih pojava i događaja u njima, što je učinjeno u ovom radu, može biti od koristi za njihovo razumevanje, pa i njihovu determinaciju i teorisjko određenje:

- Ekstremno-militantni nacionalizam, separatizam i velikodržavlje bili su osnovni generatori jugoslovenske društveno-političke krize osamdesetih godina kao i njene eskalacije u otvorene oružane sukobe u poslednjoj deceniji XX veka.

Razbijanje i teritorijalno prekomponovanje druge Jugoslavije, uz brutalan obračun sa nespornim tekovinama i vrednostima oslobodilačkog i antifašističkog rata 1941-1945. i višedecenijske uspešne mimodopske društvene izgradnje - bili su osnovne odrednice najšire političke platforme iz koje su proizlazili konkretni politički, teritorijalni, etnički, vojni i drugi ciljevi zaraćenih strana i drugih aktera ovih ratova. U tom kontekstu, razbijanje BiH kao države i podela njene teritorije bio je najvažniji cilj i težište ukupnih ratnih napora, političkih, etničkih, teritorijalnih i drugih aspiracija srpske i hrvatske strane kao glavnih protagonista nastalih ratnih sukoba.

# U JUGOSLAVIJI 1991-1999”

zaključaka o društvenoj prirodi i društvanim karakteristikama i svojstvima ovih ratova koje je izveo na osnovu čitanja knjige - zbornika o kome je reč. Pri tome je, između ostalog, rekao:

- Složena su svojstva ratova u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Kosovu i Metohiji. U svakom od njih prepliću se svojstva više poznatih tipova ratova, a svaki izmiče poznatim kategorizacijama. Umne ličnosti teško ih mogu smjestiti u okvire bilo kojeg tipa rata u civilizaciji.

Nijedna od njihovih karakteristika, ma koliko bila markantna, ne može nositi identifikaciju cjeline suštine nijednog od označenih ratova. Pogotovo ne svih njih. Nije presudna.

Različita je i ratna uloga ratujućih strana u njima u početnim i kasnijim fazama svakog od tih ratova. Rat na Kosovu i Metohiji, u svim svojim fazama, ima nekoliko obilježja bitno različitih od obilježja ratova u Hrvatskoj i BiH.

- Svi ti ratovi, uprkos njihovim razlikama, imaju dvije zajedničke karakteristike, dva obilježja:

- svima je isto da im je najuticajnije inicijalno izvoriste velikosrpska politika stvaranja "Velike Srbije";

- svi su, bez izuzetka, ljudski prljavi. Ispod su ljudske časti, a protiv razuma. Nijedna strana u tim ratovima, objektivno, nije sasvim čista u ljudskom, moralnom i kulturnom smislu, iako nose vrlo različit stepen i obim prljavštine. Sa najviše posmulosti su, izvjesno je to, pokretačko-agresivne strane koje su izazvale i započele ratna dejstva.

Nijesu čisti ni dijelovi, podvlačim, dijelovi, onih ratničkih strana koje su se legitimno i opravdano branile. Djelovi koji se nijesu uzdržali od činjenja po opakom i neljudskom shvatanju: da je u odbrani dozvoljeno činjenje i zločina; da ubijanja i mučenja nije su zločin ako se čine u interesu "stvaranja ili očuvanja političkih ili državnih entiteta u kojima će živjeti samo pripadnici svoje nacije".

- Svođenje označenih ratova na etničke ili građanske, pogrešno se određuje njihov konkretno-istorijski karakter. To svođenje interesno je smišljeno - da se prikrije sveukupna odgovornost ratnih državnih režima kao nosilaca ratova. Njihove istorijske, političke, moralne, pravne i materijalne odgovornosti.

- Borba za teritorije u ovim ratovima nije vođena samo za njihovo osvajanje i stavljanje pod svoju vlast, zašto se standardno vode ratovi. Vođena je i za istrebljivačko i nečovječno čišćenje zauzetih teritorija od stanovnika drukčije nacionalnosti. Za promjenu etnodemografske strukture stanovništva na osvojenim područjima. Promjenu zasnovanu na šovinističkom fanatizmu, a ostvarivanu bezobzirno i bezosjećajnom torturom...To ovim ratovima daje osobeno obilježje, varvarsko po svojstvima.

- Bitna karakteristika svih označenih ratova je anticivilizacijsko, interesno-politički smišljeno odbacivanje i nemilosrdno razaranje koncepta građanske kulture, građanskog kulturnog identiteta, građanske solidarnosti, ljudskog saosjećanja prema drugim nacionalnostima.

Ova karakteristika ratova, i pored njihovog prestanka i propasti ratnih njihovih ciljeva, još nije delegitimisana i još nije doživjela pravi poraz.

- Posebna karakteristika ovih ratova je kriminalizacija politike i vlasti. Grabež i enormno korupcionaško materijalno bogaćenje državnih i političko-entitetskih funkcionera, nižih i viših vojnih, paravojnih, policijskih, privrednih, bankarskih, carinskih i drugih djelova državnih struktura...Tim činjenjima davana je legitimacija "viših nacionalnih interesa" a ratnim bogatašima davan je oreol zaslužnih donatora za nacionalno dobro...

Kriminalno-švercersko profilersko činjenje u toku označenih ratova amoralnije je od kriminalno-švercerskog činjenja u svim drugim ratovima, koji takođe nijesu bez toga. Na taj način ovi ratovi su proizveli razaračko zlo koje i po njihovom završetku zagađuje društva, vlast, privređivanje, moralno deformiše društva, vrši nepodnošljivu socijalnu diferencijaciju i destabilizuje društva i države.

"Društva i države oslonjeni na ratne profitere i kriminalno-švercerske strukture, moralno su nezdrava i nemaju svijetlu budućnost" zaključuje akademik Mijat Šuković uz upozorenje da su "u kriminalno-švercerskim poslovima pripadnici sukobljenih nacionalnosti uspostavljali i sada uspostavljaju uzajamno poslovno povjerenje, saradnju, koordinaciju, uzajamno izdašno pomaganje i šticeenje", a to "kazuje da razne nacionalnosti mogu skladno zajednički stvarati i živjeti kada se to hoće."

## NOVA IZDANJA DRUŠTVA

- Nasilna promena etno-demografske strukture stanovništva (etničko čišćenje) i nacionalna homogenizacija područja koja je trebalo pripojiti novoformiranim paradržavnim tvorevinama (RSK, RS, HB), a preko njih Srbiji, odnosno Hrvatskoj, bio je upravo onaj faktor koji je odlučujuće uticao na karakter ratova u Hrvatskoj i u BiH 1991-1995.

To znači da je etnički faktor, posmatran u krajnje negativnom i ekstremnom vidu ispoljavanja (šovinizam, militantni nacionalizam, velikodržavlje, separatizam, unitarizam i dr) presudno uticao kako na strukturu ovih ratova (broj i način konstituisanja zaraćenih strana, podela i karakteristika ratišta, nacionalna struktura oružanih snaga, ratni ciljevi, sadržaji rata i dr) tako i na njihove izvedbene osobine (strategija ratovanja, način izvođenja ratnih dejstava, karakter nekih strategijskih problema i način njihovog rešavanja).

- Po svom sadržaju i unutrašnjoj strukturi, ratni sukobi u Hrvatskoj i u BiH 1991-1995. bili su specifični i po tome što oružana borba nije bila glavni sadržaj i osnovno obeležje tih ratova. Oružano nasilje nad civilnim stanovništvom imalo je isto takav, a po mnogo čemu i veći značaj, pogotovo na nekim područjima njihovog vođenja. Za sprovođenje oružanog nasilja nad civilnim stanovništvom korišćene su ne samo razne paravojne i parapolijske oružane formacije, već i tzv. regularne oružane snage i najsavremenija ratna sredstva.

Oružano nasilje nad civilnim stanovništvom drugih nacionalnosti, pogotovo akcije etničkog čišćenja, dovele su do pojave masovnog

izbeglištva, proterivanja, iseljavanja i drugih oblika migracije stanovništva, što je postalo jedna od najbitnijih karakteristika ukupnih zbivanja na ratom zahvaćenom području. Masovna pojava pljačke i drugih oblika kriminaliteta bili su direktna posledica progona i etničkog čišćenja u ovim ratovima.

- Za najpogodniji model strategije ratovanja odabrana je strategija totalne destrukcije, odnosno strategija spržene zemlje.

- Unutrašnji međunacionalni oružani sukobi bili su glavno obeležje i najvažniji sadržaj ratova u Hrvatskoj i BiH 1991-1995. Međutim, činjenica da oni nisu nastali kao posledica krajnje zaoštrenih međunacionalnih odnosa koji su eskalirali u otvorene oružane sukobe, već su podstrekavani, organizovani i korišćeni za ostvarivanje političkih, teritorijalnih, etničkih i drugih ciljeva i pretenzija susednih zemalja, davala im je obeležje instrumenta tuđinske politike.

- Sa stanovišta etničkih i humanitarnih svojstava ovi ratni sukobi bili su izrazit primer kršenja i totalnog nipodaštavanja načela i normi međunarodnog ratnog i humanitarnog prava. Sva dosadašnja saznanja upućuju na zaključak da nijedna zaraćena strana u tom smislu nije bila izuzetak.

Obaveštavamo članove, simpatizere i donatore da je kod Vojvođanske banke AD Novi Sad - Filijala Beograd otvoren devizni račun Društva pod brojem 5401-7060031/22 - Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u Beograd, Sremska 2

## PRILOZI ZA RAVNOGORSKU ČITANKU

**Četnički "podvizi" u čačanskom kraju**

Knjiga "Obmana nazvana 'zločin bez kazne'", koju je ove godine izdao Opštinski odbor SUBNOR-a Čačak, prepuna je četničkih "podviga" kojima bi svakako trebalo ilustrovati i "Ravnogorsku čitanku". Toliko su brojni da ih je, na ograničenom prostoru lista, teško pobrojati ali je čak i najsazetiji izbor dovoljno rečit i reprezentativan:

- Hladnih decembarskih dana 1941, najčešće na seoskim područjima, četnici su pohvatali preko 1.200 boraca Čačanskog partizanskog odreda "Dr Dragiša Mišović" i predali ih Nemcima. U Vojno-tehničkom zavodu u Čačku usmrćeno je 600 do 800 boraca (broj nije mogao tačno da se utvrdi jer se, pored partizana iz čačanskog kraja među streljanim nalaze i borci iz drugih krajeva Srbije koji su bili zarobljeni prilikom povlačenja ka Sandžaku) dok ih je 490 internirano u Banjički logor a odatle 117 u Norvešku gde je ogromna većina okončala živote. Mnoge partizane četnici su streljali na licu mesta uz zverska mučenja i na zverski način. Tako je Milan Vukosavljević Valjevac, poznat po nadimku Milan Zver, 29. novembra sekiricom isekao komesara Dragačevskog bataljona Ljubišu Todorovića iz Virova i Slobodana Sredojevića iz Čačka.

Četnički "vojvoda" Miloje Mojsilović, na primer, posle pada Guče, sa Venca u Lisi pohaćao je u susret Nemcima kojima je 30. novembra predao 120 partizana. Devet dana kasnije, zajedno sa Božidarom Čosovićem Javorskim, predao je Nemcima još 130 partizana među kojima je bio i komesar odreda Ratko Mitrović. Mojsilović je tada "komandantu nemačke oružane sile Čačak" pisao: "Molim pošaljite dva kamiona za prevoz zarobljenih komunista koje treba streljati bez ikakvog izgovora odnosno daljeg proveravanja."

- Vlada u Londonu pravdala se (to danas na istovetan način čini jedan od autora "Ravnogorske čitanke Uglješa Krstić, prim, redakcije) da je slovo "Z" uvedeno samo radi zastrašivanja naroda i da, eventualno, može biti primenjeno na neke saradnike okupatora. Uz slovo "Z" Draža Mihailović u aprilu 1942. izdaje naredbu o formiranju "cmih trojki" koje će vršiti egzekucije nad licima koja budu stavljena pod taj zloglasni znak. "Crne trojke" su pred komandantom brigade i nad kamom polagale zakletvu kojom su se obavezivale da će poverene im poslove obavljati bez pogovora. U naredbi o formiranju "cmih trojki" stoji i odredba: "Trojka koja ne izvrši svoj zadatak osuđena je na smrt koja se mora odmah izvršiti."

Da bi se neko stavio pod slovo "Z", početkom primene te odluke presudnu reč imao je, uz preporuku svojih komandanata, Draža Mihailović, koji je bio i šef "cmih trojki". Brzo je, međutim, pravo da takve odluke donose preneto na komandante korpusa i brigada. Samim tim, rastao je broj lica osuđenih na klanje sa oznakom "Z" a time je

rastao i broj "cmih trojki", rađalo se mnogo zločinaca koje su one proizvodile.

- Da je Draža Mihailović često terao svoje komandante na što masovnije ubijanje boraca NOR-a ali i ostalih građana svedoče mnoga četnička dokumenta. Tako se depešom broj 2.047 od 10. decembra 1942 obraća Predragu Rakoviću, komandantu 2. ravnogorskog korpusa: "Javljam mi da u Srezu Tmavskom ima komunista. Preduzeti najenergičnije njihovo uništenje bez milosti. Poručnik Ristović (Mijuško) imao je dovoljno vremena od 30. novembra 1941. godine kada je primio ovlašćenje za Srez Tmavski da komuniste sve do sada uništi, jer mu je to prvi i najglavniji zadatak bio..." Dve nedelje kasnije, Raković odgovara da je "poručniku Ristoviću naredio po Vašoj depeši da počne čišćenje i on je preduzeo zaista da ih sistematski utamanjuje."

Isti Raković potvrđuje da se likvidiranje pripadnika i simpatizera narodnooslobodilačkog pokreta odvija u saradnji sa Nemcima. On 3. marta 1943. šalje izveštaj Draži Mihailoviću u kome piše: "Sastao sam se 1. marta t.g. na Savincu u jednoj šumi sa nemačkim komandantom potporučnikom Krigerom iz Gornjeg Milanovca. Sastanak je izveden potpuno tajno. Na sastanak je od Nemačca došao potporučnik Kriger i njegov tumač. A sa naše strane išao sam ja i moj načelnik štaba potporučnik Lazarević. Tema razgovora bila je isključivo uništenje komunističkih bandi na teritoriji koja obezbeđuje Nemačka jedinica iz Gornjeg Milanovca..."

Radiogramom od 7. novembra 1943. Draža opet naređuje komandantima: "U svim pokrajinama preduzmite najenergičnije udarce na komuniste gde god se zateknu, jer to je najveće zlo u našoj sredini. Udare vršite noću, iznenada... Napadajte ih u trojkama, na putevima i svugde može - u leđa. Napadajte ih dok se bore protiv okupatora..."

U pomenutoj knjizi ogroman je broj stravičnih primera kako su ove naredbe izvršavane. Bilo bi dobro da se, kao autentični, uvrste u "Ravnogorsku čitanku":

- o U Ostri su 17. februara 1943 četnici Miloša Anđelića (39) strahovito mučili, obesivši ga za noge, boli kamom, čupali mu brkove, lomili ruke, drali kožu sa glave i na kraju zaklali, sve po instrukcijama već pominjanog Predraga Rakovića. Šest dana kasnije u Mojsinju su zaklali učitelja Mišu Đurića (56), starog ratnika i rezervnog potpukovnika jer nije odobravao njihove zločine.

- U noći između 15. i 16. marta 1943. četnici 3. žičke brigade uhvatili su Vojina Propadovića (23) i Radmila Joksća (40) iz Lipnice. Posle mučenja, u Premeći su ih žive zakopali.

- U Donjoj Gorevnici 22. marta 1943. četnici, koje je predvodio Žarko Borišić, ubili su i zaklali deset ljudi među kojima je bilo i devedesetogodišnjaka. Njihova tela pobacali su u rudničku jamu uz zabranu porodicama da ih sahrane.

- Po zlu često pominjani Predrag Raković,

Posle mnogobrojnih argumentovanih protesta demokratske javnosti, Radio-televizija Srbije prekinula je letos emitovanje serije emisija "Ravnogorska čitanka".

Nisu, međutim, bili u pravu oni koji su smatrali da je reč o definitivnom skidanju sa programa krajnje jednostranog prikaza jednog značajnog perioda novije istorije. "Ravnogorska čitanka" ponovo se našla ne televizijskom repertoaru a da pritom čelnici RTS-a nisu objasnili svoje stvarne pobude ni odgovorili na mnoga pitanja koja su im javno postavljena.

Nije, tako, odgovoreno ni na pismo Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji upućeno predsedniku Upravnog odbora RTS-a Dejanu Mijaču, generalnom direktoru Aleksandru Crkvenjakovu i odgovornom uredniku nadležnom za program na koji je usmerena "Ravnogorska čitanka" Nikoli Mirkovu.

Može se konstatovati da je izostajanje odgovora na razumno pismo stvar elementarne pristojnosti za svaku iole kulturnu sredinu ali, isto tako, izvesti i zaključak da pomenuti nisu imali šta da kažu u odgovoru, odnosno nisu imali obraza ni hrabrosti da objasne stvarne motive i pobude ovog programskog poduhvata.

A ako se imaju u vidu i sva reagovanja u javnosti, izostajanje ovih objašnjenja i naknadna odluka da se sa "Ravnogorskom čitankom" nastavi, nije neodmereno reći da je u pitanju i arogancija strana svakom demokratskom poimanju funkcije Radio-televizije Srbije, bilo da se ona smatra državnom kućom ili društvenim servisom. Teško je poverovati da bi ovako nipodaštavanje javnosti bilo moguće da nema odgovarajuću potporu u državnim i političkim institucijama, ili bar onim čiji je uticaj presudan.

Imajući sve to u vidu, "Glas istine" podseća na neke već javno objavljene priloge koji ne bi trebalo da izostanu iz "Ravnogorske čitanke" i da priloži i nove. Tek toliko da se bar neke maske skinu kada se javnosti, a posebno mladim generacijama, servira maskenbal umesto objektivne istorijske analize. Da je samo o prošlosti reč, možda na sve to, prvenstveno zbog izuzetno niskog profesionalnog nivoa "Ravnogorske čitanke, ne bi ni trebalo obraćati toliku pažnju. No, pošto se time nas-

komandant 2. ravnogorskog korpusa 29. marta 1943. izveštava Vrhovnu četničku komandu. "...u srezu Ljubičkom streljano je 63 osobe. Još ima da se pohvata 84 u srezu Tmavskom i Ljubičkom, ali rešio sam da ove pohvata žandarmerija i sprovede u Beograd u lager, te da se tamo streljaju kada se desi da neki okupatorski vojnik pogine kao što je bio slučaj u Dragačevu nedavno..."

- "Cma trojka" iz jedinice Davida-Dače Simovića, komandanta Dragačevske brigade, zaklala je u maju 1943. i Gvozdena Šipetića, koji je bio komandant četnika u Grabu, jer je odbio da vodi borbu protiv NOP-



toji da se rehabilituju politički programi čiji su pokušaji realizacije obeleženi zločinima, ne samo pre pola veka nego i tako reći juče i koji i u budućnosti mogu da vode u dalje sunovrate, čutanje je nedopustivo prosto zbog toga što se današnja ravnodušnost lako pretvara u sutrašnji novi zločin.

U skladu s tim, "Glas istine" podržava zahtev članica Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji 1941-1945. Slavke Ž. Petrović i Vere Dimitrijević koje ističu:

"Neophodno je da pripadnici Ravnogorskog pokreta javno objave sve bitke i sukobe sa okupatorom posle 1941. godine do kraja rata, kao i u čemu se taj pokret iskazao kao antifašistički, kako, čime i gde se borio za oslobođenje naše zemlje."

U "Ravnogorsku čitanku" treba uvrstiti i prilog Dragoša Smiljanica, reditelja u penziji iz Sirogojna:

"U proleće 1942. došla je četnička patrola u kuću prote Milana Smiljanica u Ravnima (30 km od Užica). Stražamo su odveli moga oca protu Milana, moju sestru Rosu Cicvarić (koja je bila pred porođajem) i mene.

Kod opštine u Ravnima pridružila nam se druga patrola, koja je iz Nikojevića sprovodila uglednog domaćina Mitra Cicvarića, njegovu suprugu Stanimirku i dvojicu sinova Vojislava i Đura.

Sve su nas odveli na Ljubanje, gde je bila stacionirana četnička formacija (nekada je tu bila žandarmerijska stanica) pod komandom narednika Prljevića - u narodu je bio poznat kao zloglasni komandant Prljo. Odavde su nas četnici odveli u Užice i predali u nemački zatvor.

Nas muškarce - zatvorenike, Nemci su u koloni vodili na Vujića brdo, gde smo kopali tranšeje i zaklone. Prilikom prolaska kroz grad, videli smo na trotoarima da se slobodno šeta veliki broj četnika. Nakinđureni šubarama, neki su čak okačili lisičije repove na šubaru umesto kičanki, bradati sa ukrštenim redenicima preko grudni, o pojasu vise bombe i kame...

Moja sestra Rosa te 1942. rodila je sina Zorana u zatvoru (on je danas mašinski inženjer). Cicvariće su odveli u logor na Banjici.

U leto 1943. jedne noći četničke trojke su zaklale Mitra Cicvarića iz Nikojevića, a u Ravnima Milivoja Obrenovića i njegovog sina, kao i Pauna Arsovića..."

a i čini zločine. Dragan Stanislavjević iz Rajca kod Čačka, posle klanja, odsekao mu je uvo da ga pokaže komandantu. 20. jula u Guči su, uz dva muškarca, zaklali tri žene i devojke.

● Četnički preki sud, sa Bojanom Ristanovićem na čelu, osudio je u Preljini i Balugi 22. maja 1944. četiri omladinke: Lenku Krupčević iz Rakove, Mariju Komadinić iz Sokolića, Zorku Gojković iz Prislonice i učiteljicu Francišku Novak, prognanicu iz Slovenije koja je živela u Prislonici. Poklone su posle svirepog izživljavanja a njihova naga tela izložena su na raskršnici puteva Preljina-Baluga sa natpisom: "Ovakvo prolaze svi koji

rade za partizane."

● Četnici sa Bojanom Ristanovićem 28. juna 1944. u Gornjoj Gorevnici zaklali su Aleksandra Toromana a 4. avgusta nad porodicom Toroman izvršen je novi zločin pri - zaklani su sestra Grozdana koja je bila u drugom stanju, baba Stanka i Svetislav Matijević iz Vranića. U Rakovi, gde je bio četnički zatvor, posle strahovitog mučenja zaklano je 11 pripadnika NOP-a, a među njima i Ljubinka Popović, majka devetoro dece.

Ne računajući partizane ubijene u novembru i decembru 1941, na teritoriji koju danas obuhvataju opštine Čačak, Gornji Milanovac i Lučani četnici su usmrtili 702 osobe među kojima 99 devojaka i žena, kao i dvoje maloletne dece. Od toga, četnici u odmetništvu ubili su posle oslobođenja 103 osobe - 57 vojnika i milicionera i 46 civila. Ubijanje je vršeno vatrenim oružjem (457), klanjem (209) i budakom. Karakteristično je pritom da je gotovo svaka treća zaklana osoba bila - žena.

## Kada su četnici izgubili bitku za Srbiju?

"Ravnogorska čitanka" ostaće nedorečena ako se ne odgovori na sledeća pitanja:

● Da li je Draža Mihailović izgubio bitku za Srbiju još kada je maja 1941. godine došao na Ravnu goru i pod geslom "još nije vreme" počeo da stvara organizaciju ne za borbu protiv okupatora već za organizovanje vlasti kada se okupator, pobeđen od saveznika, sam povuče;

● ili kada je na pregovorima sa Nemcima, novembra 1941, rekao da se neće boriti protiv njih i ako ga napadnu jer su njemu partizani glavni neprijatelji;

● ili kada nije hteo da poslušava britansku vladu da prekine saradnju sa okupatorom i krene u borbu protiv njega;

● ili kada su saveznici na Teheranskoj konferenciji priznali NOP Jugoslavije za svog saveznika i odlučili da ga pomažu;

● ili kada je britanska vlada odlučila da povuče svoje vojne misije od Draže Mihailovića i obustavi mu slanje vojne pomoći i prekine političku podršku;

● ili kada je Draža Mihailović prestao da bude vojni ministar i ostao bez podrške Kraljevske jugoslovenske vlade u izbeglištvu juna 1944;

● ili kada je kralj Petar II Karađorđević svojim ukazima u drugoj polovini avgusta 1944. ukinuo Vrhovnu komandu Jugoslovenske vojske u otadžbini a Dražu razrešio dužnosti načelnika Štaba ukinute komande i stavio ga na raspolaganje vojnom ministru;

● ili kada je kralj Petar 12. septembra 1944. preko Radio-Londona pozvao sve Srbe, Hrvate i Slovence da se ujedine i pritupe oslobodilačkoj vojsci pod maršalom Titom, a ko se ne odazove tom pozivu neće se osloboditi žiga izdaje ni pred narodom, ni pred istorijom.

Može se pritom tvrditi kako je "Dražu izdao britanski premijer Čerčil", kako "partizana u

Srbiji nije bilo posle 1941. već da su u jesen 1944. došli u Srbiju na ruskim tenkovima i sa engleskim avionima". Nije, međutim, potrebno dokazivati da partizani u Srbiji nikada nisu bili uništeni iako su trpeli velike gubitke, da su u Srbiji 1943. postojali partizanski bataljoni i brigade, da je u proleće 1944. u Srbiji formirano pet divizija NOVJ i da je postojala velika slobodna teritorija. Jer, to su aksiomi a aksiome ne treba dokazivati.

Treba, međutim, podsetiti kako je jedan od najistaknutijih četničkih komandanata major Dragoslav Račić video i vodio četničke bitke za Srbiju.

Kada je Vrhovni štab NOV i POJ krajem 1943. odlučio da težište borbenih dejstava prenese u Srbiju, uputio je u proleće 1944. u Srbiju 2. proletersku i 5. udarnu diviziju koje su u jugozapadnoj Srbiji, posebno u širem prostoru Užica, vodile teške borbe protiv udruženih snaga Nemaca, Bugara, Srpske državne straže (nedićevci), Srpskog dobrovoljačkog korpusa (Ijotićevci) i četnika Draže Mihailovića koji su se tada zvanično zvali Jugoslovenska vojska u otadžbini.

Ova dejstva Nemci su označili kao operaciju "Kamerjeger", a koordinacija, objedinjavanje dejstava i saradnja sa četnicima bili su u nadležnosti nemačkog majora Vejla. Saradnja je bila toliko intenzivna da je komandant Cerskog četničkog korpusa major Dragoslav Račić, 11. maja 1944, u radio-depeši Draži Mihailoviću napisao i:

"Saznajem da su Užice pune Jankovićevih četnika (Milutin Janković, komandant 1. dragačevske brigade 2. ravnogorskog korpusa) i da Raković (Predrag, komandant 2. ravnogorskog korpusa), Ajdačić (Filip, komandant Požeškog korpusa), Janković Milutin i Mitić (Milorad, kapetan, oficir za vezu četnika sa Nemcima) drže neke konferencije sa Nemcima.

Ako Boga znate sprečavajte ovo...ako dalje budem vodio borbu protiv komunista zajedno sa Nemcima, ja ću duboko zaglaviti ...Zbog ovoga molim da mi odobrite da se vratim na moj teren i povedem samo štabnu akciju u istočnoj Bosni i Sremu. Neko od nas mora ostati čist" (podvukao DBD).

Kao komandant Cerskog a kasnije Cersko-majevičkog četničkog odreda, Račić je 1941. godine sarađivao sa partizanima u borbi protiv Nemaca u Mačvi, Pocerini i Podrinju. Za vreme nemačke ofanzive u Srbiji u jesen 1941. okrenuo se protiv partizana i prešao u Bosnu, što je na njegove ljude mučno delovalo pa su tada pevali:

"Na Gučevu crn se barjak vije,  
Pod njim četnik grozne suze lije.  
Mila majko, što si me rodila,  
Što me nisi u Drinu bacila,  
Da ne moram Švabin četnik biti,  
Četnik biti i brata ubiti!"

Dragoslav B. DIMITRIJEVIĆ BELI  
(U sledećem broju: Kako je Račić izgubio i presudnu i odlučujuću bitku)

# Bez istine i odgovornosti -

*Neophodno je da se dođe do celovite ocene i sinteze ratova na jugoslovenskim prostorima u poslednjoj deceniji drugog milenijuma. To podrazumeva da se precizno rasvetle uzroci, sagledaju sve posledica ali i da se utvrde odgovornosti, a društvo se za takvu kritičku analizu još nije dosledno opredelilo. Zbog toga je dragocen svaki doprinos razvijanju svesti da se ne može ići dalje bez objašnjenja besmislenih ratovanja i utvrđivanja odgovornosti za počinjene zločine, vandalska razaranja i poništavanje kulturno-civilizacijskih tekovina koje je stvaralo više prethodnih generacija.*

*To bi bio najkraći rezime tribine "Ratovi u Jugoslaviji 1991-1999" na kojoj su, u beogradskom "Medija-centru", govorili članovi Društva za istinu o antifašističkom NOB-u Šime Kronja, Milenko Marković, Svetozar Oro i dr Radoslav Ratković.*

## ŠIME KRONJA Smišljeni i organizovani napadi

Beskrupulozni napadi na tekovine NOR-a i osvjedočene vrijednosti četrdesetogodišnje socijalističke izgradnje SFRJ nisu bili rezultat stihijnosti i nekontrolisanog ponašanja pojedinaca nego smišljene i dobro organizovane aktivnosti sa uporištem u globalnoj političkoj platformi i na njoj zasnovanim ratnim ciljevima nacionalističkih elita. Te elite su podsterkavale oružane sukobe i stajale na čelu novoformiranih vojski i država i tako dobile jedinstvenu priliku da se surovom obračunavaju sa svim onim što je predstavljalo prepreku ostvarivanju njihovih nacionalističkih, ekspanzionističkih i velikodržavnih ideja i projekata. Zato i nije čudo da su visoki nivo zajedništva i tolerancije dostignuti u Hrvatskoj, BiH i Srbiji fašistoidno tretirani kao najveće zlo i opasnost koja ugrožava nacionalno biće, duhovnost, integritet i samobitnost srpskog i hrvatskog kao državotvornih naroda.

Najpre su napadnuti ustavno-pravno uređenje i državno ustrojstvo, odnosno sve institucije i organi sistema utemeljeni na odlukama AVNOJ-a, a zatim sve društvene organizacije, asocijacije i institucije, naročito one koje su po svojoj strukturi i društvenoj prirodi bile multietničke i multikulturološke i, kao takve, velika brana politici nacionalne homogenizacije, separatizma, izolacije, nacionalne i vjerske netrpeljivosti i drugih vidova destrukcije.

U opšteprihvaćenom konceptu obračuna sa tekovinama i vrednostima NOR-a, posebno mjesto imao je odnos prema spomeničkom fondu, istorijskim obilježjima i drugim materijalnim i duhovnim vrijednosti-

ma koje su asocijativno označavale NOR, njegove istaknute učesnike i važne događaje. Uslijedila je najraznovrsnija pogromaška devastacija kulturno-istorijskih i vjerskih objekata, znamenja, sadržaja, značenja. Nemilice su rušeni spomenici vrhunske umjetničke vrijednosti, iz političkih kalendara izopćene su sve naznake velikih događaja iz NOR-a, pa čak i datum koji obilježava pobjedu nad fašizmom; masovno su mijenjani nazivi ulica, trgova, škola, zdravstvenih i drugih ustanova koje su nosile imena istaknutih boraca i događaja NOB-a. Štaviše, mnogi od tih objekata obilježeni su imenima pronsansiranih ustaških, četničkih i drugih kvislinskih vojnih komandanata i političara. Jedna od najbezumnijih destrukcija u toj pogubnoj aktivnosti je "čišćenje" školskih udžbenika istorije.

Brutalnim šikaniranjima bili su izloženi borci NOR-a koji su se na razne načine protivili politici nasilja, rušenja, etničkim progona i genocidu nad čitavim narodima, suprotstavljajući se tako surovom obračunu sa tekovinama i vrijednostima NOR-a.

Dugo je podastirana i još ne jenjava teza da se baš u NOR-u 1941-1945. nalaze osnovni uzroci nastanka ratova 1991-1999. To se može tumačiti jedino kao nastojanje određenih snaga na aktuelnoj društveno-političkoj sceni da u nekim događajima iz drugog svjetskog rata pronađu alibi i opravdanje za sva zla koja su učinjena u ratovima 1991-1999. i da se na taj način amnestiraju oni koji su za te ratove najodgovorniji.

Očito je da progresivnim demokratskim snagama predstoji duga i uporna borba za odbranu napadnutih tekovina NOR-a bez kojih ne može biti razvoja i uspješne odbrane civilizacijskih dostignuća - slobode, mira, tolerancije, ravnopravnosti i saradnje naroda...

## MILENKO MARKOVIĆ To nisu građanski ratovi

Ratovi na prostorima biše Jugoslavije 1991-1999. najčešće su, u svetu i u nas, tretirani kao građanski rat ali sa najmanje osnova da se tako tretiraju jer oni to nisu bili ni po svojim nosiocima, ni po svojim ciljevima. Bili su "građanski" samo utoliko što su u njima učestvovali građani bivše zajedničke države ali, opet, ne kao građani već kao pripadnici međusobno zavađenih etničkih zajednica. Prema tome, nije reč o sukobu unutar jednog naroda jer samo u tom slučaju može da bude građanski rat. Nisu bili građanski ni po svojim sadržajima i ciljevima. Nisu, naime, bili motivisani socijalnim i demokratskim pobudama već ciljevima velikodržavne ekspanzije. Još je jedna

takođe značajna razlika. U građanskim ratovima na meti su ideološki protivnici, a u nacionalističko-osvajalčkim ratovima stradavaju građani suprotne nacionalnosti. Zar genocid, etnička čišćenja, zločini protiv čovečnosti, nisu bitna obeležja poslednjih ratova na tlu bivše Jugoslavije ?

Privrženost srpskih zvaničnika (i s jedne i s druge strane Drine) terminu "građanskog rata" nije slučajna. Tim terminom predstavljen karakter ratova dobro je služio kao mimikrija da se prikriju stvarni ciljevi rata - velika Srbija ili savez srpskih zemalja. Budući da se i u međunarodnoj zajednici jedno vreme prihvatilo da se u tadašnjoj Jugoslaviji vodi građanski rat, to je imalo za konsekvencu da su se ti ratovi tretirali kao unutrašnja stvar te zemlje, da tu nema agresije pa, samim tim, ni međunarodno-pravne osnove da se Ujedinjene nacije odlučnije umešaju primenom člana 7. svoje Povelje.

Raspadom socijalističkih federacija u Evropi ispoljila se jedna doista nova situacija kakvu do tada nije poznavalo međunarodno pravo. Naime, radilo se o okolnostima u kojima nije bilo "spoljne agresije" i "spoljnog agresora", kao kad je reč o ratovima između suverenih država. Ali, u tim okolnostima bilo je "unutrašnjih agresora" koji su se pokrivali plaštom građanskog rata. Ujedinjene nacije u to vreme, sve dok Hrvatska i Bosna i Hercegovina nisu priznate kao nezavisne države, jednostavno nisu imale mehanizme za tu vrstu unutrašnjih agresija. Režim u Srbiji, iako agresor, bacao je prašinu u oči međunarodnoj javnosti kako Srbija nije učesnik u tim ratovima. Zato su "unutrašnji agresori" mogli dugo da se predstavljaju pred spoljnim svetom kao strane u građanskom ratu iako su, u stvari, vodili klasičan velikodržavni osvajalčki rat.

Ne mislimo da ima nevinih u ovom ratu. Ali, već danas se sa sigurnošću može tvrditi da je od režima Slobodana Miloševića bitno, mada ne i isključivo, zavisilo pitanje rata ili mira na jugoslovenskim prostorima. Pred tim režimom stajale su bar dve moguće opcije - miran razlaz ili rat. Da se taj režim odlučio na miran razlaz, kao što se to dogodilo u slučaju bivše Čehoslovačke ili bivšeg Sovjetskog Saveza, niko drugi u tadašnjoj Jugoslaviji ne bi bio u stanju da nametne rat tolikih razmera, makoliko da je bilo ratobornosti i na drugim stranama. Njegovo opredeljenje za ratnu opciju rešavanja jugoslovenske krize - to se danas sa sigurnošću može tvrditi - jedan je od ključnih uzroka i raspada jugoslovenske federacije, i srpske nacionalne katastrofe.

Dakle, na tlu bivše Jugoslavije 1991-1995. nije vođen građanski rat već nacionalističko-osvajalčki rat kojeg je



# ne može se napred

nametnuo srpski režim uz zdušnu podršku delova vrhunske inteligencije i visokih naučnih, kulturnih i verskih institucija. Taj rat nije imao u sebi ni nacionalnooslobodilačkog naboja osim u segmentima odbrane onih naroda koji su se našli na udaru srpske agresije. Kao što je lažna tvrdnja da je u tim ratovima branjen srpski nacionalni identitet, tako se i sada širi lažno uverenje da je skrivanjem prave suštine tog rata opet na braniku srpski nacionalni identitet. Iz tih razloga, navodno, nije trebalo otkrivati svetu postojanje hladnijača sa stotinama civilnih žrtava. Nespremnost da se priznaju zločini pokazuju i ometanja izložbe fotodokumenata o ratnim zločinima u BiH, Hrvatskoj i na Kosovu (Čačak, Užice, Kragujevac itd) pa i to što Milivoje Glišić, imenovani ambasador za Australiju, u emisiji Studija B "Utisak nedelje, kritikuje one izveštače iz Haga koji izbegavaju da beleže i "uspešne odbrane" Slobodana Miloševića. Još više je za zabrinutost kad visoki zvaničnici aktuelne vlasti nivelišu odgovornosti za zločine u proteklim ratovima ili kad se čutke prelazi preko pojave rehabilitacije četništva pod čijim su znamenjima i lozinkama vršeni genocidi i etnička čišćenja u tim ratovima.

Tek kad bude došlo do svesti najširih slojeva srpskog naroda da je taj osvajački rat u kojem su počinjeni teški zločini u njegovo ime bio, u dosadašnjoj istoriji srpskog naroda, najveći atak i na sopstveni nacionalni identitet, i kad se bude shvatilo da se samo u otkrivanju pune istine o tim ratovima nalaze prave šanse potvrde srpskog nacionalnog i građanskog identiteta - tek tada može početi i stvarno nova istorija na srpskim i balkanskim prostorima.

SVETOZAR ORO

## Lečiti zatrovanu svest

Borba da se afirmiše istina o našoj narodnooslobodilačkoj borbi, razvoju i razbijanju SFRJ - osnovni je cilj našeg Društva. Ako odbranimo, reafirmišemo i ostavimo u nasleđe istine, ne samo o Titovom vremenu i Titu nego i o poslednjim ratovima kao negaciji NOB-a i SFRJ, biće to najkorisnija investicija za lečenje pogubno zatrovane svijesti naših građana. To bi, cijenimo, pomoglo izgradnji zdravih odnosa među građanima, narodima i novonastalim državama na prostoru dosadašnje SFRJ.

Kao savjestan svjedok i objektivni analitičar ovih ratova, Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u došlo je do dvije suprotstavljene tvrdnje koje traže istinit odgovor.

Domaće snage, s Miloševićem na čelu, upomo tvrde da su uzročnici, pokretači i

nosioi razbijanja SFRJ u Yu-ratovima - spoljni faktori, prije svih SAD i Njemačka u sprezi sa slovenačkim i hrvatskim separatizmom.

S druge strane, istinski branioci istine o NOB i SFRJ, među kojima je i naše Društvo, nasuprot Miloševiću i njegovim neposrednim i kamufliranim istomišljenicima, argumentovano tvrde i dokazuju da uzroke i generatore ratova u posljednjoj deceniji ne treba tražiti u spoljnom faktoru (mada i toga ima), niti u nesavladivoj "krizi" bivše države, već, prije svega, u agresivnim ciljevima tri naša vodeća nacionalizma -

srpskog, hrvatskog i albanskog, a naročito srpskog.

Ova druga tvrdnja potvrđena je i na okruglom stolu o ratovima 1991-1999. organizovanom od strane Društva za istinu o NOB-u. Tom prilikom osporena je i demaskirana Miloševićeva težnja da svoju odgovornost za pokretanje i vođenje ratova prebaci na spoljne faktore i on je potpuno razotkriven kao glavni inicijator, predvodnik i vinovnik ovih ratova u kojima je karijistički manipulirao sa srpskim narodom dok ga nije doveo do beznađa.

Konstatujući da je u proteklih petnaestak godina Jugoslavija prošla kroz pet faza, Svetozar Oro je, između ostalog, rekao:

- U prvoj fazi, poslije Memoranduma

## ČLANOVI DRUŠTVA NA JAVNOJ SCENI

### Da li samo seta?

U glasilima, tu i tamo, sretne se poneka informacija da "Beograđani još posećuju 'Kuću cveća'", odnosno da su strani turisti koji dođu u Beograd najviše zainteresovani da je posete, kao i Muzej "25. maj"...

Da, svet, onaj slobodarski, demokratski, antifašistički pamti Jugoslaviju po njenoj četvorogodišnjoj antifašističkoj borbi. Svet je poštovao Tita kao stratega i vojskovođu oslobodilačkog rata, kao predsednika male ali hrabre zemlje, poštuje ga što se odupro Staljinovom diktatu, što je bio jedan od inicijatora pokreta nesvrstanih koji je okupio pola čovečanstva, što je stekao izvanredan prestiž u međunarodnim odnosima...

Pa, da li smo mi - Beograđani, Srbi, Jugosloveni - kako hoćete, setni ili s razlogom poštujuemo ono što smo živeli i doživeli tokom gotovo 50 posleratnih godina u punom miru? Naravno da ima i onih koji u tim godinama vide samo greške i nepravde koje su trpeli. No, svako pošten mora se upitati da li je ikada i igde u istoriji civilizacija bilo idealnih

Nezavisno od javnog reagovanja Društva kao celine, mnogi članovi svojim sve češćim i brojnim samostalnim istupima u javnosti i glasilima doprinose afirmaciji programskih opredeljenja i ostvarivanju zadataka Društva za istinu o antifašističkom NOB-u.

Posebno treba pomenuti da je, povodom "Ravnogorske čitanke" i drugih pokušaja da se četnički pokret Draže Mihailovića prikaže kao antifašistički, dr Branko Latas u listu "Danas" objavio feljton u više nastavaka i tako inicirao polemiku koja i dalje traje, uz uključivanje i onih ličnosti antifašističkih opredeljenja koje su dosad čutale, sputane, između ostalog, i stavom organizacija kojima pripadaju. Iako su glasila i dalje blagonaklona prema "dežurnim ravnogorcima", na ovaj način je, ipak, otvorena javna tribina za argumentovanu odbranu istorijske istine.

U nemogućnosti da celovito prikaže ovu sve masovniju aktivnost članova Društva, "Glas istine" i u ovom broju daje pojedina karakterističnih reagovanja.

vatni stan vladajućih skorojevića Milošević-Marković. I sve je to činjeno kao što nijedan narod ne čini sa svojom istorijom i velikanima. I imena ulica smo promenili a u Titovo vreme, sem nekoliko ulica Karađorđevića koji su vreme rata bezbrižno proveli u Londonu, nije promenjeno ime ni ulice Kneza Miloša, ni Kneza Mihaila, ni Karađorđa (podignut mu je spomenik u Titovo vreme), ni Nemanjine, ni Svetog Save...

Zašto se sada ne sruši jedan sramno podignuti zid? Zašto se sada ne učini ono što čitav civilizovani svet a ne samo strani turisti koji dolaze u Beograd očekuje - da u Muzeju 25. maj budu dostupni nepobitni dokazi o Titovom vremenu i Titovoj Jugoslaviji?

Vera KRONJA

## TRIBINA DRUŠTVA U BEOGRADSKOM MEDIJA CENTRU

SANU, 8. sjednice CK SKS i ukidanja pokrajina, Milošević je krenuo da se nametne Jugoslaviji uz pomoć "antibirokratske revolucije", 14. kongresa SKJ i JNA sa preuzimanjem vlasti u forumima federacije i republika. Poslije "jogurt revolucije" u Novom Sadu, Starog trga i Žute grede, preuzeo je vlast i u Crnoj Gori, ali su druge republike prozrele njegove namjere i oduprle se toj osvajačkoj plimi, svako na svoj način. Svi su u državnoj samostalnosti tražili spas od Miloševića. Jedva je Milošević zadržao i Crnu Goru da ne ostane sasvim usamljen.

- Druga faza započela je ratom u Sloveniji (25. juna 1991) a okončana je konstatacijom Badinterove komisije od 4. jula 1992. da "SFRJ više ne postoji kao međunarodni subjekt". Oružano razbijanje Jugoslavije nastavljeno je ratom u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Za to vrijeme nijedna strana sila nije izvršila agresiju na SFRJ. Drugu ili Titovu, avnojevsku Jugoslaviju rastrgle su unutrašnje snage u borbi za vlast ili prevlast nad cijelom zemljom ili njenim dijelovima, bilo da su one nacio-hegemonističke ili nacio-separatističke, uz diplomatsko činjenje ili nečinjenje nekih stranih zemalja tokom 1991. i 1992. godine.

- U trećoj fazi, poslije zvaničnog nestanka SFRJ 4. jula 1992, nastavljena su započeta ratna neprijateljstva između "samostalnih država" (SRJ, dve iz Hrvatske, četiri iz BiH, ukupno sedam) uz respektabilno učešće Srbije koja "nije bila u ratu". U četvrtoj fazi došlo je do oštih sukoba na Kosovu koji nisu mogli da se okončaju bez međunarodnog angažovanja. U petoj fazi, poslije okončanja rata na Kosovu, došlo je do pobune Albanaca u Makedoniji s ciljem da se odvoje, što je takođe uz pomoć međunarodne zajednice okončano.

- Poslije ratova, strano prisustvo je ostalo vrlo brojno u BiH i naročito na

Kosovu. Najvažnije je to što je, poslije desetogodišnjih ratovanja, međunarodna zajednica ispoljila rješenost da djeluje odlučno na obnovi ovih prostora. Održan je međunarodni skup u Sarajevu 30. jula 1999. i usvojena Deklaracija o osnivanju pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu.

### DR RADOSLAV RATKOVIĆ Pogubna politika nije samo misaona greška

Kako se u našoj političkoj javnosti i u nadležnim institucijama društveno-političkog sistema postavlja pitanje odgovornosti za posledice jedne katastrofalne politike koja je dovela do ratova podrazumevajući i zločine počinjene u pokušaju da se ta politika realizuje?

U traženju odgovora ne može se zaobići ocena da je stanje krajnje nezadovoljavajuće i u javnosti, i u političkim telima. Povodom Haškog tribunala stvaraju se čak navijački frontovi, kao da se postavlja pitanje da li će tužilaštvo moći da dokaže zločin. Nadležni organi, a to važi i za medije, ne rade svoj posao onako kako bi trebalo.

Pitanje odgovornosti važno je, međutim, ne samo iz moralnih nego i iz sasvim praktičnih razloga. Bez isterivanja odgovornosti - ne može da se ide dalje. Stravična su zbilja Vukovar, Srebrenica...Ali, to su samo detalji onog što se dešavalo na ovom prostoru - katastrofa države, nacije, crna rupa u regionu, uništena budućnost...

Koja je sve odgovornost u pitanju? Neki pravnici skloni su meditacijama i tvrdnjama da politička odgovornost pravno nije sankcionisana. No, kod nas se odgovornosti ne podvrgavaju ni oni koji su počinili inače pravno sankcionisana nedela, a treba se podsetiti da svojevremeno nisu postojale propisane sankcije ni za fašističko delovanje. Kada je formiran Nirnberški sud, utvrđene su i norme i niko nije ni pomišljao da govori o pravnom vakuumu.

Katastrofalne političke odluke i nastojanja da se one realizuju predstavljaju nam se kao misaona greška. Politika, međutim, ne može tako da se posmatra jer je reč o realnoj aktivnosti i to vezano za vlast. A ako je pritom vlast još i nekontrolisana, u sferi takvog društva i takvog poimanja odgovornosti - kreatori i nosioci takve politike zaista ne bi imali kome da odgovaraju.

Danas se takođe suočavamo i sa drugom neprihvatljivom tezom. Politika, navodno, nije bila loša; loš je bio samo način ostvarivanja. Ona dodatno ukazuje na širinu kruga odgovornih. Jer, politika o kojoj govorimo u osnovi je zločinačka jer je postavila ciljeve koji se ne mogu ostvariti bez rata, nasilja, zločina. Ona je ne samo podrazumevala nego i proizvodila zločine. Zbog toga svoj deo odgovornosti treba da ponese svaka karika u tom političkom lancu, svi učesnici od formulisanja do ostvarivanja te pogubne politike. Ako neko kaže da Srbi, Hrvati, Muslimani ne mogu da žive zajedno, ne priznaje postojeće granice i slično - to može da prođe u romanu. Ali, ako se pretoči u političku akciju, za posledice mora da se odgovara.

Učešće u tom zajedničkom kriminalnom poduhvatu mora da bude sankcionisano i u našem pravosudnom sistemu pri čemu lustracija treba da obuhvati one aspekte koji nemaju elemente krivičnog dela ali su doprinosili stvaranju pogodnog ambijenta za nastajanje i ostvarivanje politike nasilja i ratovanja. Pri tome se lustracija ne može posmatrati na isti način kao u nekadašnjim lagerskim socijalističkim zemljama jer su i okolnosti bitno različite. Naše društvo je bilo emancipovano od staljinizma pa je došlo do kontraudara - restitucije staljinizma i njegovog povezivanja sa nacionalizmom.

I iz moralnih, i iz praktičnih razloga, trebalo je odmah posle 5. oktobra u celini osuditi nacionalističku politiku, njene ciljeve i personalne postavke koje su je formulisale, nosile i dovele do zločina. Pošto taj rez tada nije učinjen, revitalizovali su se vidovi i nosioci te politike koji su ostali u delovima vladajuće i finansijske strukture društva. Došlo je čak i do protivofanzive tih snaga. To je uočljivo upravo u sferi sprovođenja procesa odgovornosti. Jedan broj ljudi i institucija koje dosledno insistiraju na odgovornosti za posledice politike nasilja, koji zahtevaju da se dođe do potpune istine i rasvetljavanja svih zločina koji su učinjeni u ime te politike, sada su predmet napada, propagandnog i političkog linča. Veoma je onespokojavajuće što se prećutno prelazi preko delovanja organizacija poput "Obraza" i onih koje veličaju Radovana Karadžića, a napadaju institucije i ljudi angažovani u borbi protiv zločina.

## ČLANOVI DRUŠTVA NA JAVNOJ SCENI

### Guverneru Dinkiću, lično

Član Društva Augustin Papić uputio je guverneru Narodne banke Jugoslavije Mladanu Dinkiću pismo sledeće sadržine:

"Gospodine Guverneru,

Pratio sam Vaše predstavljanje novčanice od pet hiljada dinara. Rekli ste da je na novčanici portret srpskog akademika Slobodana Jovanovića.

Slobodan Jovanović je doista veliki naučnik i akademik, ali ste Vi propustili da pomenete da je Jovanović bio predsednik Kraljevske jugoslovenske vlade u emigraciji u Londonu i zastupnik ministra Vojske, mornarice i vazduhoplovstva, dok je ministar - četnički vođa i ratni zločinac Draža Mihailović bio u zemlji, što znači da je i saučesnik u Mihailovićevim zločinima.

Zbog čega je Vama trebalo da u ovom momentu, kada treba smirivati ratne strasti, promovirate na novčanici NBJ jednu tako kontroverznu ličnost? Ko Vas je ovlastio za to? Ili, ukoliko mislite da nastavite tim putem, onda je slijedeći korak da se na novčanici pojavi i sam Draža Mihailović. Tako bi krug promocije četništva na novčanicama NBJ bio zatvoren."

Augustin PAPIĆ

## PODSEĆANJA

DUŠAN BOGDANOVIĆ

# Nacionalizam u okvirima današnjice

**U** današnje vreme postoji velika zbrka i zloupotreba pojmova i reči ali možda ni jedan pojam danas nije više zloupotrebljavan i zloupotrebljen koliko se to čini sa pojmom: nacionalizam i nacionalista. Istina ništa manja nije bila ta zloupotreba i pre rata kada su mnogi lažni patrioti i lažni narodni prijatelji trebali da prikrivaju sav svoj antinarodni rad i kada su trebali da operišu sa nacionalizmom kao sa berzanskom aktivom u svima spekulacijama koje su bile uperene protiv naroda i njegove volje. Danas pak ta zloupotreba dostigla je svoju kulminaciju u svima razmerama i oblicima. U svima prilikama i na svakom koraku gotovo može da se čuje: "ja sam Srbin" ili "ginem za

u stvari bilo u interesu naroda i zemlje...

...Ako je vladajući sistem bio bezobziran u gaženju i ugnjetavanju prava sopstvenog naroda, zašto bi bio sentimentalna kada se to tiče drugih plemenskih grupa ili drugih naroda? Imperijalistički prohtevi i proširenje vlasti nad drugim narodima uzdizani su na stepen moralnog prava i postavljani kao istorijski zadaci sveukupnih narodnih težnji. Sistematski je gajen kult mržnje prema susednim narodima. Mi smo u posleratnoj Jugoslaviji imali dovoljno prilike da osetimo posledice toga sistema shvatanja. Naravno

se pođe od činjenice da pojam jednog naroda sačinjava stvarno radni narod (intelektualci, radnici i seljaci) onda će biti razumljivo zašto do tih suprotnosti neće ni doći, jer interesi radnog naroda su uvek istovetni i nikada se ne sukobljavaju. Svi teritorijalni sukobi i imperijalističke težnje koje se rađaju u "nacionalizmu" klike, gube svoj značaj i iščezavaju. Rađa se jedna nova ravnoteža i evolucija u odnosima naroda koja vodi jednom višem opštečovečanskom cilju: miru, jednakosti, pravdi i slobodi...

...U svima okupiranim krajevima Evrope partizanski odredi vode beskompromisnu borbu protiv fašističkih osvajača boreći se time i za stvar svoga naroda a u isto vreme i za stvar radnog naroda čitavog sveta. U našoj zemlji narodno oslobodilačka vojska i partizanski odredi nosioci su te borbe. Njihova nesalomljiva borba protiv okupatora i njegovih slugu dokaz je koliko je velika i istinska njihova ljubav za svoj narod i svoju zemlju. Otuda je i moto njihove borbe svuda i na svakom mestu: Sve za narod i njegovu slobodu ili: Smrt fašizmu - sloboda narodu. Sutrašnjica koja se izgrađuje preko leševa i krvi tih pravih narodnih boraca obezbeđuje našem narodu pravu i istinsku slobodu i mir u odnosu prema drugim narodima sa pravom dostojnog kažnjavanja svih onih fašističkih ugnjetača pa ma gde oni bili.

Prema svemu izloženom da li su nacionalisti koji se bore za trajno ropstvo našeg naroda fašističkim osvajačima kao što su Nedić, Ljotić i Pećanac? Da li su nacionalisti oni koji danas u svima prilikama i na svakom mestu apstiniraju od svake borbe protiv okupatora, otvoreno ili tajno saraduju sa okupatorom i njegovim slugama i bore se protiv pravih narodnih boraca: narodno oslobodilačke vojske i partizana, da bi u slobodnoj sutrašnjici osigurali sistem vladavine klike? Ili su pak nacionalisti oni koji vode beskompromisnu borbu protiv okupatora i njegovih slugu i kroz tu borbu izgrađuju jednu bolju sutrašnjicu i trajnu slobodu svom narodu kako u okviru njegovih sopstvenih granica tako i u okviru odnosa svih naroda sveta? Komentari su izlišni; niti su nacionalisti Nedić, Ljotić i Pećanac što podrivaju svoj sopstveni narod i predaju ga trajnom ropstvu fašističkim osvajačima niti je nacionalista D.Mihailović što saraduje sa okupatorom u borbi protiv narodno oslobodilačkog pokreta u našoj zemlji da bi za sutra osigurao sistem vladavine klike i time ponova podjarmio narod i njegovu slobodu novom ropstvu. Pravo istinskog nacionalizma pripada narodno oslobodilačkoj vojsci i narodnim partizanima na čelu sa Komunističkom partijom jer su oni nosioci prave narodno oslobodilačke borbe.

Članak "Nacionalizam u okvirima današnjice", potpisan sa M.N, objavljen je u broju 7 "Glasa Jedinstvenog narodnooslobodilačkog fronta Srbije" u decembru 1943. godine.

Autor Dušan Bogdanović, predsednik Izvršnog odbora Narodne seljačke stranke, opredeljen za otpor okupatoru, uhapšen je ne mnogo potom i streljan početkom septembra 1944. godine.

Uz neznatna skraćivanja iz tehničkih razloga, ovaj tekst objavljuje se u "Glasu istine" iz dva osnovna razloga:

- Stavovi i opredeljenja Bogdanovića i danas su aktuelni;
- S obzirom da je u vreme učestalih nastojanja da se rehabilituju kvislinzi i ostali saradnici sa okupatorom, učinjen i pokušaj da se ime Dušana Bogdanovića ukloni iz naziva jedne beogradske ulice (Skupština Beograda je pre nekoliko meseci taj i niz sličnih predloga skinula sa dnevnog reda mada nije sigurno da je to njena definitivna odluka), razlog za to su nesumnjivo i stavovi koje Bogdanović zastupa u ovom članku. Podsećanje na te stavove zato je još jedno uverljivo ukazivanje šta zapravo smeta onim političkim grupacijama koje negiraju NOB i veličaju kvislinge.

Srpstvo" a kod zvaničnih i nezvaničnih okupatorskih slugu i putem javne reči i putem štampe urliče se svakodnevno: "sve za majku Srbiju", "sve za Srpstvo i srpski narod" a da bi ironija i cinizam bili još veći doajen okupatorskih slugu i narodnih izdajica nazvan je: "ocem Srbije". Nije to pojava koja je vezana samo za granice Srbije ili Jugoslavije, ona je opšta i vezana je za sve okupirane zemlje kao specijalitet okupatorske destruktivne dinamike kojom pokušava da prikrije rad svojih slugu za njegove svrhe s jedne strane a u isto vreme da zavede i ublaži reakciju okupiranih naroda protiv izdajnika i svih onih koji služe njemu...

...Šta je upravo nacionalizam i ko je nacionalista? Ako bi ova pitanja postavili nekome pre rata, u bivšoj Jugoslaviji, tada bi vam svaki stereotipno odgovorio da je nacionalizam neograničena ljubav prema otadžbini, a nacionalista onaj koji te uslove besprekorno i požrtvovano ispunjava. Otadžbina je bila monopol za jednu vladajuću kliku udruženu tada sa tim sistemom, a nacionalista je bio samo onaj, koji je požrtvovano branio to postojeće stanje. Otuda je i došlo do toga da je nacionalizam u bivšoj Kraljevini Jugoslaviji bio patentiran samo za izvesne ličnosti i klase. Otuda je i dolazilo do toga da sve ono što nije bilo u interesu vladajuće klase, nije bilo nacionalno i ako je

da i pojedini drugi narodi nisu izostajali u sličnom procesu previranja i izgrađivanja i to prvenstveno kod onih, gde je sistem organizacije vlasti bio despotski za svoj sopstveni narod a imperijalistički u odnosu na druge narode. Tako nacionalizam za svakog Nemca nije bio ništa drugo nego oličenje bezgranične i do fanatizma uzdignute vernosti i požrtvovanosti Fireru i nacionalsocijalizmu a za Italijane Dučeu i fašizmu. Epilog svega toga je današnja svetska drama i njene posledice kao stvaranje novih "nacionalnih" veličina: Nedića, Ljotića, Pećanca i Draže Mihailovića kod nas, Pavelića u Hrvatskoj, Tuke u Slovačkoj, Hahe u Češkoj, Kvislinga u Norveškoj, Antoneska u Rumuniji, Filova u Bugarskoj itd. Taj novi "nacionalizam" nije ništa drugo nego ili surogat onoga što se odigralo kod nas pre rata (Draža Mihailović) ili pak težnja da se realizuju imperijalistički planovi okupatora i ropstva poslušnost prema njemu (Nedić, Kvisling, Haha itd).

Ako se nasuprot ovome negativnom i antinacionalnom "nacionalizmu" kao istinska i bezgranična ljubav prema narodu i gotovost da se borbom do krajnje požrtvovanosti brane prava i sloboda naroda, onda je svaki pravi nacionalista onaj koji te uslove ispunjava. Ovaj i ovakav nacionalizam izlazi iz okvira egoizma i suprotnosti u odnosu i na druge grupe bilo plemenske bilo narodne. Jer ako



## IZ DRUGIH DELOVA NEKADAŠNJE ZAJEDNIČKE DRŽAVE

## SLOVENIJA

**Priznanje biskupu Vekoslavu Grmiču**

Delegacija gorenjskih partizana - aktiv Ljubljana, u kojoj su bili Štefan Urbanc, Miloš Rutar i Stane Žagar, uručila je u sedištu mariborskog Saveza boraca NOR-a, spomen-poklon biskupu prof. dr Vekoslavu Grmiču kao znak pažnje i zahvalnosti za požrtvovano zalaganje u odbrani i širenju istine o narodnooslobodilačkoj borbi.

Ulogu biskupa Grmiča u odnosu na slovenačku Katoličku crkvu mnogi upoređuju sa Luterovom u vreme reformacije. Ne samo da redovno prisustvuje partizanskim svečanostima već je često na njima i jedan od govornika. Primajući poklon - svećnjak od drenovog drveta koji je izradio gorenjski partizan Stane Žagar, popularni i veoma cenjeni biskup je skromno izjavio da ovo priznanje nije zaslužio jer samo uspunjava svoju dužnost. Ono me, međutim, uverava, dodao je, da sam na pravom putu: "Posebno sam zahvalan vama partizanima koji ste se u šumama borili protiv okupatorske vlasti."

U razgovoru sa gorenjskim i mariborskim borcima biskup Grmič je naglasio neophodnost da se u boračku organizaciju uključi što više mladih ljudi koji će negovati tradicije NOB-a. Predsednik mariborskog Združenja borcev in udeležencev NOB-a Jože Berce je u tom kontekstu pomenuo da je među 2.800 članova mariborske boračke organizacije - oko 500 mladih.

Jedan od organizatora susreta sa dr Vekoslavom Grmičem, počasnim građaninom Maribora, bio je i Turistički savez Maribora jer se spomenici i spomen-obeležja NOB-a, kao i manifestacije koje podsećaju na NOB, smatraju i turističkim znamenitostima te je turistička organizacija jedan od aktivnih činilaca u negovanju tradicije NOB-a.

**Partizan sam, tim se dičim**

Partizanske manifestacije - obeležavanje značajnih datuma iz NOB-a, podizanje novih spomenika, dužno poštovanje prema borcima palim u borbi za slobodu, održavaju se u Sloveniji tokom tokom čitave godine. Sve ih je teško i pomenuti jer se dešavaju u svakom gradu, svakoj opštini i mnogim selima uz učešće omladine, predstavnika vlasti, jedinica slovenačke vojske:

- Šesdesetogodišnjica formiranja prve četiri slovenačke brigade - Tomšičeve, Gupčeve, Cankareve i Šercerove - obeležena je velikom proslavom u Kočevskoj Reki uz učešće oko pet hiljada ljudi. Tom prilikom, posle pozdrava župana Kočevja Janka Vebra, govorio je predsednik Republike Slovenije Milan Kučan koji je konstatovao da su pomenute četiri brigade bile jezgro slovenačke narodnooslobodilačke vojske koje se širilo osnivanjem novih brigada i korpusa da bi se borbom u okviru

antihitlerovske koalicije stiglo do slobode. Takođe je naglasio da se mlade generacije moraju sačuvati od trauma na taj način što će se jednom zauvek sahraniti mrtvi i tako onemogućiti živima da s njima manipulišu.

U ime boraca VII korpusa svim učesnicima proslave zahvalio se Lado Kocijan.

- U Starom Logu otkriven je spomenik pesniku, piscu i prevodiocu Miranu Jarcu koji je stradao tokom roške ofanzive. Tom prilikom govorio je pesnik i akademik Ciril Zlobec naglasivši, između ostalog, da se oni koji negiraju NOB odriču i tekovina kojima se slovenački narod ponosi.

- U Lehenu nad Vrelenom održan je skup u spomen na prvu štajersku partizansku četu iz leta 1941 - prethodnicu celokupnog kasni-

**Podrška Društvu i "Glasu istine"**

Čitaoci "Glasu istine" u Sloveniji i dalje pomažu da list što češće izlazi. Od poslednjeg broja, svoje priloge su dali: Andrej Marinc, dr Anton Vratuša, dr Drago Flis, Janez Stanovnik, Franta Komel (više puta), Ana Turk, dr Marko Vrhunec (više puta), Franc Popit, Dušan Gorkič, Stevo Bura, Mira Potočar, Rudi Kodrič.

Redakcija se svima najsrdačnije zahvaljuje a takođe i organizacijama i pojedincima koji se izuzetno angažuju na planu u Sloveniji svih izdanja Društva za istinu o antifašističkom NOB-u - Zvezi združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije, dr Marku Vrhuncu, Ilji Radakoviću, te Tonetu Poljšaku, Jožetu Gačniku, Franu Petulinu...

"Glas istine" duguje zahvalnost i uredniku dokumentacionog biltena Glavnog odbora ZZB NOB Slovenije Vinku Blatniku.

jeg štajerskog partizanstva.

- Opština Sežana proslavila je svoj praznik - dan kada je 1941- godine prva partizanska skupina Ervina Dolgana iz unutrašnjosti Slovenije došla u Primorsku.

- "Slovenačkim i, posebno, primorskim partizanima smo dužni da se zahvalimo što smo, u zamršenim međunarodnim razmerama i odnosima, uspeli da se veliki deo Slovenačkog primorja vrati u novu republiku Sloveniju u tadašnjoj Jugoslaviji" - rekao je Milan Kučan u Ozeljanu na proslavi 60. godišnjice formiranja prvog primorskog partizanskog bataljona "Simon Gregorčič" i 55. godišnjice priključenja Primorske zemlji matiči. Ovoj svečanosti prisustvovao je i predsednik slovenačkog parlamenta Borut Pahor.

- Međuopštinski odbor Zveze borcev Kranj i Mesni odbor Naklo organizovali su svečanost u Strahinju povodom 60. godišnjice tragične bitke u Udin borštu u kojoj je poginulo 28 boraca 2. bataljona Kokrškega partizanskog odreda a među njima i šesnaestogodišnja devojka Ančka Kokalj koja je sve zadivila svojom hrabrošću

boreći se do pretposlednjeg metka ne dozvolivši da živa padne u ruke neprijatelju.

Pominjući poginule partizane kao i činjenicu da je samo 1942. iz ovog kraja streljano 400 talaca, da su mnoga sela spaljena a ljudi izgnani, Martin Košir je upozorio na iskrivljavanje istorijske istine. "Žaloso je da se posle 60 godina nalaze takvi ljudi koji osuđuju žrtve a ne okupatora. Borci su prihvatili da svakome treba priznati grob ali ne i tvrdnje o jednakom doprinosu svih u borbi za slobodu. Čudimo se svakom ko se stavlja na stranu saradnika okupatora, osuđujemo sve koji blate narodnooslobodilačku borbu", rekao je između ostalog Košir.

- Slične svečanosti održane su poslednjih meseci i na Kozjem, u Črnomelju, Okroglici, na Planini pri Podbočju kod Krškog, pri Trebelnem, na Ustju kod Ajdovščine, u Senožeču, Prislavi kod Ljutomera i mnogim drugim mestima širom Slovenije.

**Aktivna proslava 80. rođendana**

Na veoma zapažen način u Sloveniji je obeležen 80. rođendan Janeza Stanovnika - iskrenog druga, čoveka velikih intelektualnih potencijala, duboke čovečnosti i privlačne dobrodušnosti, kako je napisao Ivan Dolničar.

Ovaj izuzetno angažovani čovek svojim delom pripada Sloveniji, svim prostorima nekadašnje Jugoslavije pa i čitavom čovečanstvu. Njegove aktivnosti posle II svetskog rata dobro su poznate. Ovom prilikom korisno je, međutim, podsetiti da je reč o životnom putu čije su smernice čvrsto zacrtane u najranijoj mladosti.

Janezov otac dr Ivan Stanovnik je 1920. godine, zajedno sa socijaldemokratima, osnovao Savez radnih ljudi a u godini kada mu se rodio sin Janez, posle pobede na opštinskim izborima, postao je podžupan Ljubljane. Kao učenik klasične gimnazije, mladi Stanovnik piše političke članke, saraduje sa Edvardom Kocbekom koji ga uvršćuje u urednički kolegijum revije "Dejanje". Kao student, aktivan je u akademskom klubu "Zarja". Kada se formira Osvobodilna fronta Slovenije, pridružuje se i Zveza delovnega ljudstva, i većina pripadnika "Zarje". Janeza Stanovnika Kocbekova skupina delegira u matični odbor Osvobodilne fronte na Ljubljanskom univerzitetu. On radi ilegalno na prikupljanju oružja, organizuje pomoć ugroženim članovima otpora. Hapsi ga italijanska policija ali biva pušten zbog nedostatka dokaza te odmah po izlasku iz zatvora stupa u redove dolomitskih partizana. Najpre je borac a zatim, kao instruktor Izvršnog odbora Osvobodilne fronte, doprinosi razvoju oslobodilačkog pokreta u Notranjskoj, kočevskom kraju, Dolenjskoj, Primorskoj i slovenačkoj Istri. Kraj rata doživeo je u bor-

## IZ DRUGIH DELOVA NEKADAŠNJE ZAJEDNIČKE DRŽAVE

bama za oslobođenje Istre i Trsta...

Jubilarni slavjenik Janez Stanovnik, u skladu sa samim sobom, rođendan je proslavio radno i angažovano. Govorio je na mnogim partizanskim svečanostima u Sloveniji i svaki njegov govor dobio je izuzetan publicitet.

U Laškoj dolini u Notranjskoj je, između ostalog, rekao: "Kada je počela borba protiv neprijatelja, u čitavoj Sloveniji bilo je 506 članova komunističke organizacije. Leta 1941. protiv okupatora se, dakle, nisu borili samo komunisti, kako su to propagandno pričali strani i domaći neprijatelji kojima je bio cilj da podele slovenački narod. Plamen Osvobodilne fronte podigao je u borbu čitav narod koji je osetio da je to njegova dužnost. Titovi partizani, među kojima su bili i slovenački borci, gradili su svoju nacionalnu vlast u toku rata i tu su koreni buduće slobodne države. Danas domaći 'revizori istine' negiraju NOB a njihove glasove znaju dobro da unovče poznati evropski nacionalisti koji na osnovu toga zahtevaju celovitu reviziju avnojevskih principa. Ti domaći 'revizori istine' su slepi i neće da vide svoju pravu pozadinu."

### BOSNA I HERCEGOVINA Kozara opet u obruču

U prošlom broju "Glas istine" objavio je informaciju o svečanosti na Mrakovici na Kozari. Da bi se stekla celovita slika o svemu onome što se tom prilikom dešavalo, pa i o onom što običan učesnik nije mogao da vidi ili čuje, toj informaciji daje se dopuna navođenjem odgovarajućih delova iz napisa u "Glasu antifašista", lista SUBNOAR-a Bosne i Hercegovine:

- Bilo je tamo više od stotinu autobusa koji su dovezli bivše partizane s raznih strana. Bilo je puno i putničkih automobila. Ljudi, žena i djece bilo je posvuda u hladu bujnog drveća na Mrakovici. Naokolo su bile šatre i štandovi...svašta kao na svakom vašaru.

A ispred spomenika tribina, sa dvije zastave Republike Srpske i sa grbom, dvoglavim orlom, na pročelju govornice. Nigde bosanskohercegovačke zastave, nigdje crvene petokrake, nigdje slike maršala Tita, a sa zvučnika trešti melodija "Tamo daleko..."

- Počela je prozivka onih što su unosili vijence i ostavljali ih ispod ploča sa imenima na Memorijalnom zidu. Prvi je bio Mladen Ivanić, predsjednik Vlade RS, zatim je neko položio vijenac "u ime Srba iz BiH", a treći je bio vijenac Predsjednika RS (koji nije došao na Kozaru), pa onda, redom, delegacije Vojske RS, pa Ministarstva žrtava rata RS, pa Ministarstva odbrane RS, pa Generalštaba Vojske RS, pa RO SUBNOR-a RS, pa bivših boraca bitke na Kozari, pa opet boračke organizacije RS (valjda iz ovog drugog rata?), pa porodica "zarobljenih i nestalih boraca i civila", pa delegacije

potomaka srpskih dobrovoljaca iz Prvog svjetskog rata, pa nacionalnog parka Kozara, onda delegacije opština Prijedor, Kozaračka Dubica (bivša Bosanska), Gradiška (bivša Bosanska), Novi Grad (bivši Bosanski Novi), Laktaši i na kraju delegacija grada Banja Luka. Ni pomena delegacije Glavnog odbora Saveza antifašističkih boraca narodnooslobodilačkog antifašističkog rata Bosne i Hercegovine s Bracom Kosovcem na čelu (a s njim su bili Niko Mihaljević i Osman Maglajić) koja je takođe tamo položila vijenac. Nije slučajno, nije bila greška. Pa, i iz ovog protokolaranog spiska sasvim je vidljivo da se tamo energično briše sve što ima naznaku bosanskog i hercegovačkog.

...U Muzeju Kozare vidi se samo golo nacionalističko srbovanje. Teško se oteći bolnom uzdahu: zar smo doista na Kozari, a ne na Ravnoj gori?

- Mladen Ivanić se, najpre, u svom govoru s nekoliko prigodnih rečenica osvrnuo na antifašističku borbu, na hrabre Srbe Kozarčane, bez pominjanja bilo kakve veze Kozare sa ustankom u Krajini i narodnooslobodilačkom borbom u cijeloj Jugoslaviji po pozivu i pod rukovodstvom KPJ i komandanta Tita. Sipao je Ivanić svoje predizborno srbovanje i govorio da on lično garantuje opstanak RS, da to niko ne može promijeniti, da su oni "očistili" RS (valjda je mislio na pranje prozora i takve kućne poslove, a ne na Srebrenicu, Omarsku, Keraterm, Manjaču i druga stratišta nevinih Bošnjaka i Hrvata?) a izričito je naglasio da su "borci domovinskog rata" jednaki borcima antifašističkog rata i tako je bezobzorno, bez ustručavanja, nastojao da slavu kozaračkih partizana, koje je narod i pjesmama opjevao, premetne na one kojima se on diči.

- Našem predsjedniku Braci Kosovcu i našem Ljubi Babiću, vijećniku AVNOJ-a, koji je došao iz Beograda da govori na toj svečanosti, revnosni panduri na ulazu prema tribini nisu dali prolaz..

### Šta bi rekao Kosovac?

Da mu je omogućeno da govori na Kozari, predsjednik Glavnog odbora SUBNOAR-a BiH Dragutin Braco Kosovac bi, pored podsećanja na kozaračku epopeju, rekao i:

"Drugovi i drugarice, aveti prošlosti ponovo se pojavljuju i trude se da ožive; iako istinski mrtvi, oštre noževe za nova klanja. Zar o tome ne govori Put Mladih muslimana, ulica koja još postoji u Sarajevu a nosi ime organizacije koja je vrbovala muslimansku mladež za Handžar-diviziju, da ne govorim o mudžahedinima, podižu se novi spomenici ustašama, a u isto vrijeme i sad, poslije rata ruši se spomenik partizanima na Makljenju. O tome govori i Dražin spomenik u Brčkom, ali i aktivnost ravnogorske omladine u Bijeljini.

SUBNOAR BiH je zvanično podnio zahtjev vlastima da se, kao i u drugim

demokratskim zemljama, zabrani djelovanje neofašističkih organizacija. Mi stari ratnici ostajemo vjerni svojoj istoriji i trudimo se da i mlade generacije krenu tim putem jer imaju istoriju kojom se mogu ponositi."

### HRVATSKA Društvo "J. B. Tito" postaje savez

U skladu sa odlukom Predsedništva Društva "Josip Broz Tito" da se pristupi stvaranju uslova za formiranje Saveza društava kao koordinirajućeg tela na nivou Hrvatske, ogranak u Poreču, odlukom svoje skuštine, konstituisao se kao Društvo "Josip Broz Tito". Na ovaj način obeležen je u stvari petogodišnji jubilej porečkog ogranka.

Društvo u Poreču imalo je bogatu aktivnost povodom 110. godišnjice Titovog rođenja. U Vrsaru je organizovana fotoizložba "Sjećanje na Josipa Broza Tita" koju su lepo prihvatili organi lokalne vlasti, građani i mnogobrojni turisti a posetila su je i deca osnovnoškolskog uzrasta.

U Poreču je priređena izložba "Josip Broz Tito u djelima likovnih umjetnika", takođe dobro posećena, a na njenom otvaranju porečko Društvo "Josip Broz Tito" dobilo je dva najmlađa člana - braću Bernardija i Petra Premalja stare 13, odnosno 14 godina.

### Ćutnja za 95. rođendan Vladimira Velebita

Dr Vladimir Velebit 19 avgusta 2002. navršio je 95 godina života. Izuzetna ličnost, svedok, učesnik i protagonista krupnih istorijskih zbivanja, jedan od tvoraca diplomatije druge Jugoslavije, međunarodni diplomata svetskog ugleda, i danas aktivan u iskazivanju svojih levičarskih političkih uverenja...

Da li postoji sredina koja bi mogla da ne bude ponosna što joj takav čovek pripada i za koju to nije događaj vredan pažnje?

Odgovor se može izvući iz činjenice da su Velebitov 95. rođendan hrvatski mediji pratili jednoglasnom ćutnjom. Čak niko, sem "Hrvatske ljevice", ni jednom jedinom rečju nije pomenuo da je Vladimiru Velebitu čestitku uputio predsednik Hrvatske Stipe Mesić iako je ova čestitka dostavljena svim glasilima. Uz Velebita, tako je bojkotovao i Predsednik Republike. Pa ko to još kaže da Hrvatska nije na Balkanu!?

### Zakonom protiv fašističkih simbola?

Septembarska istraživanja agencije GFK potvrdila su veliku nacionalnu netolerantnost, ksenofobičnost Hrvata i njihovu netrpeljivost prema manjinama. Svaki četvrti punoletni stanovnik Hrvatske isterao bi Srbe iz zemlje, svaki sedmi učinio bi to sa Crnogorcima i Bošnjacima, a gotovo svaki



## IZ DRUGIH DELOVA NEKADAŠNJE ZAJEDNIČKE DRŽAVE

deseti sa Slovencima. Zagrebački psiholog Ivica Rimac rezultate ove ankete označava kao zastrašujuće a sociolog Aleksandar Štulhofer smatra da su sa stanovišta posledica oni dramatični ne samo za sadašnjost nego i za budućnost Hrvatske.

Za ovo potonuće Hrvatske u novi val nacionalizma i ksenofobije odgovornost snosi i politička elita, u poziciji i u opoziciji, ali i katolički biskupi - ističu u Centru za mirovne studije i napominju da fašizacija galopira. To tvrdi i profesor Pravnog fakulteta u Splitu dr Nikola Visković: "Kad bi dvadesetak uglednih političara počelo govoriti kako treba - sa stidom prema prošlosti, koja nije neka prošlost masovne Hrvatske, nego prošlost jednog ipak manjinskog dijela Hrvatske, jer više je bilo narodnooslobodilačkog pokreta ovdje nego ustaštva, kad bi progovorili oni koji bi bili dužni to učiniti, a

među ostalima i intelektualci, a ja mislim prije svega političari i Crkva, stvari bi bile drugačije. No, svi oni oportunistički..." Profesor Visković veruje da su ksenofobični, ustaški i nacionalistički istupi u Hrvatskoj više izraz primitivizma nego ideološki osmišljeni: "To je teški primitivizam koji nažalost uzgaja Crkva, a to je dosta vjernički i tradicijski podložan puk. Crkva je tradicijski značajan faktor u svemu, i dok se ona sasvim konkretno ne ogradi, stvari se neće mijenjati..."

Hrvatska vlada je shvatila kuda to vodi pa je predložila Saboru da se izmenama i dopunama Kaznenog zakona predvide sankcije (do tri godine zatvora) za veličanje bivših fašističkih država i organizacija. Mada se posebno ne kaže o kojim državama i organizacijama je reč, sigurno je da bi pod te sankcije mogli da se podvedu i svi oni koji

danas u Hrvatskoj bez ikakvih posledica, pozdravom, pesmom, bedževima, uniformama ili na druge načine, veličaju Pavelića, NDH, ustaštvo.

No, veliko je pitanje da li će taj predlog biti usvojen a i ako bude, kako će zakonske odredbe biti tumačene i primenjavane. Jer, ne samo desničarske snage nego i dobar deo javnost već stavljaju do znanja da su protiv. U TV-emisiji "Latinica", na primer, 48 odsto anketiranih gledalaca smatra da ne treba zabranjivati ustaške simbole, a Poglavarstvo Splitsko-dalmatinske županije dodelilo je počasnu povelju pevaču Marku Perkoviću Tompsonu i to za "promicanje (promociju) glazbene kulture i moralnih vrijednosti mladog naraštaja". Pomenuti Tompson svoje masovno posećene koncerte boji ustaškom ikonografijom počev od usklikla na početku: "Za dom spremni".

IVAN MATOVIĆ O ARSU JOVANOVIĆU

## Pravi motiv - napad na Tita

Da bi se sagledale prave namjere onih kojima je Tito na udaru naročito od 1987, kada je Milošević došao na vlast i iza toga, za vrijeme jugo-ratova do danas, potreban je kritički osvrt i na dva rada rezervnog pukovnika Ivana Matovića, nekadašnjeg direktora lista "Narodna armija". Prvi je njegov članak "Tragom sudbine Arsa R. Jovanovića" objavljen u knjizi "Jugoslovensko-sovjetski sukob 1948" (Beograd 1999, str. 183-194) a drugi je knjiga istog autora "Vojskovođa s oreolom mučenika - povest o generalu Arsu R. Jovanoviću, načelniku Vrhovnog štaba NOVJ i njegovoj tragičnoj sudbini", Beograd 2001. Recezenti su akademik Vlado Strugar i prof. dr Ljubodrag Dimić, a izdavač Vojska Jugoslavije.

U pomenutom članku Matović za Tita kaže da je "raspolagao oskudnim rečnikom", da je "pragmatični vođa", da je "Broz oskudnog vojnog znanja", pa opet "pragmatični Broz", "diletant na utvrđivanju ratne doktrine", da mu je to "titula" i "surovog obračuna s vrha političkih protivnika". Govori se i o prijeveri oko mostova na Neretvi u ožujku 1943, o "kukavičluku" u Drvaru za vrijeme zračnog desanta, itd. Za Arsa kaže da je bio "vodeći vojnik", koji je "mnogo znao i bio neugodan svjedok", kao i da je "bio odlučan da se Brozu ni skloni ni pokloni", itd.

Ove natuknice Ivan Matović je proširio i "temeljito" obradio u novoj knjizi prepunoj žaoka protiv Tita, o kome je do Miloševićeve vladavine napisao bezbroj članaka i to sve u superlativu, a protiv Arsa Jovanovića još je više kazao u člancima i komentarima, pri čemu mnogo toga uvredljivog.

U pomenutoj knjizi autor počinje tiradu protiv Tita iz prvog svjetskog rata kada "se tukao protiv Srbije" i "dobio čin feldvebla" (str. 97). Na str. 248, pozivajući se na generala Pavla Jakšića, iznosi da je Tito naredio da se "Kupres spali, razruši i raseli" i da mu je "kao vrhovnom komandantu trebalo više meseci da shvati kako se na utvrđeni grad ne može bez topova" (str. 255). Kada govori o Arsu i napadu na Pljevlja u prosincu 1941, uzgred da napomenem, kritizira ga što nije imao teškog naoružanja, a prepun je hvale za Arsa "kao vodećeg generala ravnom njemačkom generalu Lotharu Rendulicu" sa dodatkom da su "đaci dve poznate vojne škole, neposredno dobri znalci ratne veštine, iskusni ratnici i štapski stručnjaci" (str. 395). Pritom Matović upada u protivurečnost. Arsu Jovanoviću, kao "vojniku od profesije" ne zamjera ni približno kao Titu što je na Pljevlja, 1. XII 1941, napad izvodio bez topova i minobacača (n. d, str. 137). Svi su drugi krivi, sve je drugo krivo, samo po Matoviću, za neuspjeh u borbi za Pljevlja nije kriv glavni komandant, a to je bio

Arso Jovanović. I pored toga neuspjeha, Tita ga je odmah poslije pljevljanske tragedije, koja je ozbiljno uzdrmla Crnu Goru i Sandžak i ostavila preduge posljedice, doveo k sebi i postavio ga za svog načelnika Vrhovnog štaba. A moglo je, da je bio tako "opak" vrhovni komandant (kako ga nam je predstavio autor knjige o Arsu) biti i drugačije, a nije. Ratna povijest pominje i takve slučajeve.

Autor je na str. 265 prokomentarisao pisanje pukovnika Save Orovića koji je zapisao kako je Tito na Mliništu, 25. 9. 1942, odlično čitao kartu i orijentirao se po busoli, da "kako ne zna iz vlastitog iskustva da se tome uče i polaznici kursa desetara..." Na str. 348, za Tita kaže: "Da je ogrezli linijaš, Staljinov đak koji je u svom sektaškom rezonovanju i praksi nadvisio učitelja, KUNMZ-ovac po obrazovanju, potpisnik osnivačkog akta Kominforma (1947), sudija četvorici suboraca iz Politbiroa", a da je "tek pred smrt (1979) položio pero pred istinom". To je Matović preuzeo od poznatog antititiste i falsifikatora Titovih stenograma, što učini i objavi Vjenceslav Cencić. Autor potom, po zakazanom receptu, optužuje Tita za bombardovanje srpskih i crnogorskih gradova (str. 455), a nije uopće spomenuo da je Zadar, prije drugih, najteže stradao od savezničkih bombi, kao i Split, Makarska, Brod, Osijek itd.

Za primjetiti je da se Matović u napadu na Tita obično poziva na druge ličnosti što su nekada nešto napisali. Tako na str. 489 koristi Sretena Žujovića da mu je Tito rekao prije polaska sa Kupreškog polja za Bari i Vis da mu "čuva konja". A generala Pavla Jakšića citira da je Tito odlaskom za Bari i na Vis "napustio Jugoslaviju" odnosno dezertirao (str. 489). Govoreći o beogradskoj operaciji (str. 594), Matović ponovo kaže da je Tito "sa oskudnim vojnim obrazovanjem... ali je zato imao Arsu..." O tome govori i na str. 759, gdje piše: "Među vojnički nedovoljno obrazovanima svakako su, uz vrhovnog komandanta sa krajnje oskudnim vojnim znanjem, ostale i dve ličnosti bez neophodnih kvalifikacija a postavljene na najviše vojne položaje - stolar po zanimanju KUNMZ-ovac po obrazovanju... Ivan Gošnjak i diplomirani filozof Koča Popović..." Matović tvrdi da je "Staljin u novembru 1943. bio protiv proglašenja maršala Jugoslavije..." (str. 792) svakako aludirajući na Tita. Matović je pronašao iz Bosne, Bratunca, izvesnog Petra Đukanovića koji je, iz svojih razloga, napisao svašta o Titu. Matović ga citira i daje fotokopiju Đukanovićevog teksta, a tu stoji: "...Kako neki nažalost pišu da je Tito izvodio glavnu strategiju za sve vrijeme II svjetskog rata", da Tito "nije vojni strateg, jer on nema više vojnog znanja od kaplara, desetara ili vodnika. Tito po vojnoj strategiji ne bi mogao biti Jovanoviću ni obojak", da je Arsu "bio samo ravan Žukov u II svjet-



REVIZIJA ILI RECIKLAŽA ISTORIJE

# Opasnost da se izgubi sopstveni lik

skom ratu" i da je Arso "glavni strateg operacija na Neretvi, Sutjesci i Jahorini..." (str. 824-825). Matović nije našao za shodno da bar prokomentira da Arso nije bio na Neretvi i Sutjesci, nego da se tada nalazio u Sloveniji. Itd. I, tako, u nedogled, ogavno i mizerno.

Autor knjige "Titu kaplaru", "neznalici" suprotstavlja "vojskovođu i generalštabovca" Arsu Jovanovića. Stalno ističu da je "generalštabovac" a sam je Matović napisao da Arso nije završio generalštabnu struku u vojsci Kraljevine Jugoslavije. Nema niti jednog dokumenta iz NOR-a gdje to piše, niti je sam Arso igdje to kazao tijekom NOR-a. Konačno, da je završio generalštabnu struku, ne bi ga poslali u Moskvu 1946. da završi Višu vojnu akademiju "Vorošilov". Ta akademija nije davala zvanja "generalštabovca", toga nije bilo u Crvenoj armiji, a Matović piše da je "Arso generalštabovac dvije armije": misli na NOVJ i na Crvenu armiju. Da je Arso imao i da mu je priznata završena generalštabna struka, ne bi ga poslali u Moskvu na dvogodišnje školovanje, kako nisu poslali generala Orovića, Klišanića, Tomca i druge koji su završili generalštabnu struku u vojsci Kraljevine Jugoslavije.

Po Matoviću i drugim suradnicima, Arso je "vojskovođa" što demantiraju "Vojna enciklopedija" (tom X, str. 588) "Vojni leksikon" (Beograd 1981, str. 697). Po njima, vojskovođa je "naziv za visoke vojne rukovodioce koji su stekli opšte priznanje u svojoj i drugim zemljama za uspješno rukovođenje i komandovanje oružanim snagama u celini ili velikim vojnim grupacijama - frontovima, grupama armija i armijama". Arso nije nikada rukovodio ili komandovao armijom ili sličnim grupacijama (glavnim štabovima, na primjer), kao Koča, Peko, Nađ, Drapšin, Rukavina, Gošnjak, Rozman, Apostolski itd. Arso je bio načelnik Vrhovnog štaba NOVJ, prvi poslije Tita u vojnoj hijerarhiji, vrsni operativac, planer, što nitko trezven iz povijesti NOR-a ne može niti želi osporiti. Čak naprotiv, autori knjige o Arsu učinili su najveću grešku što su, ne pišući o onome što je Arso radio, omalovažili samoga Arsu. A oni znaju što su namjerno izostavili i zašto su se onako minorno ponijeli sa NOR-om u Hrvatskoj, Sloveniji, Makedoniji, Vojvodini itd, kao da sve što je tamo postignuto nije i djelo generala Arsa Jovanovića kao načelnika Vrhovnog štaba NOVJ, odnosno načelnika Generalštaba JA na kraju rata. Izgleda da je u pravu onaj tko je primjetio da Matovićeva knjiga o Arsu jeste "Arsom protiv Arsa". Bolje kazano, uzeli su Arsa kao predmet da bi se, "jurišajući na vetrenjače", iz duboke mržnje obračunavali sa Titom.

Nije se drugo ni moglo očekivati nego da će autori optužiti Tita i za smrt Arsa Jovanovića, mada, kako sami kazuju, nemaju zato nikakva dokaza.

*Dr Nikola ANIĆ*

Zatečeno stanje istorijske svesti, skoro svuda, pokazuje zabrinjavajuću sliku - opadanje i razaranje istorijskog pamćenja kod savremene generacije, utemeljeno na neznanju i nedostatku mehanizma koji bi povezivao savremenu praksu sa iskustvom prethodnih generacija. Kao da su pokidane niti između današnjih naraštaja i onog što su preživeli njihovi preci. Znači li to da je time ova generacija oslobođena prošlosti?

Odbacivanje ili razaranje prethodnog istorijskog iskustva niukoliko ne znači oslobađanje od njega. Oslobođanje kao svesni čin može da bude samo delo nauke ili razvitka kolektivne svesti. To, pre svega, znači emancipaciju od lažnih mitova, predrasuda i poluistina nametnutih voljom aktuelnih političkih subjekata. Putevi oslobađanja od prošlosti, pre svega od negativne prošlosti, znače prevazilaženje putem saznavanja, razlučivanja onog što podstiče razvoj i onog što zaslužuje da bude odbačeno. Takvu čvrstu podlogu može da stvori samo nauka, ali nauka oslobođena ideoloških i nacionalističkih predrasuda, koja će na objektivnoj osnovi istorizirati sve faze prošlosti svoga naroda, bez resentimana i težnje za ulepšavanjem. Jer, istorija nije i ne sme da bude projekcija aktuelnih interesa na prošlost, kao što ne treba da bude projekcija starih i prevaziđenih argumenata prošlosti na savremenost i budućnost.

Za sve zemlje bivšeg socijalističkog sveta zahvaćene tranzicijom, jedno od važnih pitanja je odnos prema nacionalnoj istoriji, bližoj i daljoj. Vidno je nastojanje da se iz svesti naroda, posebno mlade generacije, izbriše ceo period od 1941, to jest drugog svetskog rata, onako kako je ranije interpretiran, a zatim i ceo period socijalizma 1945-1989, bilo kao "vreme smutnja", ili kao nepostojeće vreme u kome su carovale demonske snage i teror diktature.

Valja naglasiti da je za pravo saznavanje i razumevanje prošlosti svoga i drugih naroda, današnji trenutak veoma loš i nimalo delotvoran. Upravo zato što se mukotrpan proces tranzicije u nas odvija u veoma nepovoljnim uslovima i stoga, sa stanovišta kolektivne istorijske svesti, unosi jedan bolan rez, diskontinuitet u istorijsko pamćenje. Pošto se nakon rastakanja socijalizma, sve što je stvoreno, bilo pozitivno ili negativno, proglašava nekorisnim i štetnim za narod, to se samim tim stvara vakuum u istorijskom pamćenju sadašnjih i dolazećih generacija. Praznina koja nastaje ispunjava se raznim "novim" sadržajima, oživljavanjem mitova, paramitova i pseudoistorijskim tvorevinama najnižeg ranga. No, šta je sa tih 40 godina razvoja, kada je Jugoslavija doživela modernizaciju i ekonomski prosperitet? Njih se želi anulirati i istisnuti iz svesti naroda, a naročito prethodne im četiri godine NOB-a. Ovaj napor iskorenjivanja antifascističke borbe i socijalističkog perioda iz kolektivne svesti nadoknađuje se masovnom proizvodnjom knjiga, literarnih ostvarenja i svih sredstava medija što treba da bude dokaz protiv vrednosti socijalizma u cilju njegove temeljite kompromitacije. Time se pridružuju i udžbenici, školski sistem i ostala raspoloživa sredstva, a što je najžalosnije i pojedina umetnička dela. Postavlja se principijelno pitanje da li se može jedna epoha u životu naroda, koja je otpočela grandioznom borbom za oslobođenje od fašizma, a kasnije se transformisala u društveni poredak koji, mada je otpočeo po sovjetskom modelu, od 1948. se formirao kao jedna samosvojna varijanta socijalizma sa otvorenim granicama, velikim privrednim i kulturnim dostignućima i mnogim društvenim slobodama - da li se taj period može istisnuti i odbaciti u stranu kao istorijski otpad?

Pred narodima tzv. realnog socijalizma otvara se zlokobna perspektiva gubljenja sopstvenog lika i vlastitog identiteta. U zaokruženim nacionalnim teritorijama, "etnički čistim" po mogućnosti i nacionalno homogenizovanim, oživljava se duh davno prošlog doba, uzdizanjem crkve i verskih obreda i tamo gde im nije mesto, kao i stvaranje kulturno problematičnih ličnosti iz istorije koje dobijaju novu harizmu i ukorenjuju se u nacionalno biće.

Danas, na početku 21. veka, došlo je, konačno, vreme da se i protekli period od 1941. godine otpočne istraživati kao i ostali periodi u našoj istoriji: staroslovenski, vizantijski, osmanski, austrougarski i jugoslovenski.

## ČLANARINA ZA 2002 - 200 DINARA

Godišnja članarina za 2002. iznosi 200 dinara, a za učenike i studente - 100 dinara.

Članarina se može uplatiti neposredno, u prostorijama Društva, Sremska 2, međusprat, ili na žiro račun:

**40802 - 678 - 6 - 3105651**

Vojvođanska banka - Filijala u Beogradu

Izvršni odbor moli članove da uplate članarinu jer se njom u značajnoj meri finansiraju aktivnosti Društva.

Na isti način, članovi, prijatelji i simpatizeri Društva mogu da uplate i svoje dodatne priloge. Članovi čije je materijalno stanje nepovoljno mole se da simboličnim iznosom potvrde svoju pripadnost Društvu.

Besplatno dostavljanje "Glasa istine" i popust pri kupovini svih izdanja Društva - svojevrsni su povraćaj članarine i priloga.

## UPOZORENJA BEOGRADANKE JOVANKE LUKIĆ

**Ne obezvedite antifašističke žrtve!**

Povodom oglasa Gradske uprave Beograda kojim se traži izvođač za "rekompoziciju groblja streljanih rodoljuba 1941-1944. i proširenje Aleje zaslužnih na Novom groblju", Beograđanka Jovanka Lukić je zatražila da se objasni pojam "rekompozicija" i pritom izrazila opravdanu zabrinutost:

● Navikli smo poslednjih godina da razne nove zvučne reči mogu da kriju neke ne baš prihvatljive radnje. Zato se plašim, možda s pravom, možda ne, da se iza ovog krije rušenje, uništavanje, oskrnavljenje, to jest nastavak posla započetog menjanjem imena beogradskih ulica i

namernim zatiranjem tragova antifašističke borbe u Beogradu i drugde. Mene, kao jednog od danas malobrojnih još živih beogradskih skojevaca, duboko povređuju takvi postupci i do bezumlja dovodi moja srdita nemoć pred novim talasom nadirućeg fašizma.

● Mnoge beogradske studente koji tu leže lično sam poznavala pa znam koliko je strašno što su tako mladi izginuli...Sve protiv čega su se borili ne samo da još uvek postoji, nego u poslednje vreme buja i jača, a ideali u koje su verovali jedva se tu i tamo naziru...Ne mogu da verujem da je namera

Gradske skupštine da se streljanim rodoljubima zatru tragovi, te da "rekompenciacija" znači to čega se plašim.

● Ovo spomen-groblje projektovao je ugledni arhitekta prof. Bogdan Bogdanović. To groblje, dakle, nije samo istorijski spomenik nego i kulturno opšte dobro...

Reči Beograđanke Jovanke Lukić, koja ime pravo da govori o Beogradu i Beograđanima starijih i novijih generacija, upozorava na neke aktuelne pojave koje nisu karakteristične za civilizovane sredine ali i na činjenicu da se građani osećaju nemoćnim, što nikad nije svojstveno sistemima koji jesu ili pretenduju da budu demokratski. Biti gluv na takva upozorenja - dvostruko je gluvilo.

**Opasnost da se izgubi sopstveni lik**

(nastavak sa prethodne strane)

Istorizacijom i kritičkim preispitivanjem i ovog perioda novije istorije dobiće se, svakako, konkretnija i istinitija slika stvarnosti s tim da se negativni balast istorijskog nasleđa vrednuje na adekvatan način, a pozitivni sadržaji preuzmu i ugrade u sadašnju civilizacijsku varijantu našeg života. Samo tako će se utvrditi kakve su to negativne premise i posledice socijalizma kao društvenog poretka, a koje su njegove vrednosti. Bez toga, sve ostaje puka fraza i floskula, puko ignorisanje i odbacivanje, a da se nije pošteno istražilo ni interpretiralo to dramatično razdoblje naše istorije.

U društvenoj krizi koja je u nas nastupila devedesetih godina, istorijska nauka se pokazala kao "nacionalno razbijačka" (Andrej Mitrović). Vaskrsli su nacionalni mitovi, podsticane su strasti i pošlo se stranputicom jednostranosti. Obnovljene su nacionalističke isključivosti čemu su značajan doprinos dali paraistorijska mišljenja i tekstovi, memoarski falsifikati, svedočenja ostrašćenih fanatika i slično. Dobili smo u svim suprotstavljenim entitetima na javnoj sceni i u pseudonaučnom optičaju novu verziju istorijskog fundamentalizma. Kada intrige, marginalije, zlobno komponovane poluistine i izvori sumnjivog porekla postanu osnova za formiranje istorijskog pamćenja, onda je u pitanju ne samo revizija istorije, već neka vrsta reciklaže istorije koja, sazdana od otpadnog materijala, tvori iskrivljenu, novu verziju i ne može da podnese bilo kakvu ozbiljnu kritiku.

U istoriji je, doduše, moguća revizija određenih ukorenjenih shvatanja i saznanja o događajima, ličnostima ili društvenim

tokovima jer nikada nije stavljena tačka ni na jedno poglavlje ljudske istorije, od paleolita do danas. Revizija ustaljenih pogleda i interpretacijskih okvira moguća je, međutim, samo pod određenim uslovima i jasnim kriterijumima: kada su se pojavili, otkrili ili obelodanili novi, dotad nepoznati istorijski izvori koji bacaju dodatno svetlo i u tom smislu menjaju ili na nov način tumače ranije prihvaćena gledišta, ili kada se, pod dejstvom svestrane naučne rasprave, dokaže manjkavost, nepotpunost ili netačnost dotad prihvaćenog stanovišta. Ne može se izvoditi prostim, ad hoc, odbacivanjem prihvaćenog mišljenja ili naučnih tvrdnji, već samo na osnovi novih dokazanih naučnih rezultata.

Važno je pritom istaći da u svakom narodu postoje određene istorijske konstante koje se ne menjaju uprkos mogućim revizijama i modifikacijama. Kad je reč o zbivanjima na širem području, ili u celoj Evropi, interpretacijski okviri su već dati i internacionalno su priznati. Na primer, ocena o II svetskom ratu, o fašizmu, o kolaboraciji, o oslobodilačkoj borbi. Istorijska nauka je već odavno utvrdila šta su fašizam, njegova priroda, i metode, kao i način kako su pojedine ličnosti bile korišćene za smirivanje i lakše potčinjavanje naroda u pojedinim zemljama. Kada je reč o odgovornosti ljudi koji su bili podrška fašističkim vojnim i političkim rukovodstvima, tu, zapravo, nema nikakvih nedoumica u svetskoj nauci. Iskristalisani su jedinstveni kriterijumi kako će biti ocenjen neko ko je bio u aktivnoj službi okupatora, odnosno fašizma, što ne znači da se o tim ličnostima ne mogu pisati monografije i biografije kako bi ih prikazali objektivno u datom istorijskom kontekstu.

Svedoci smo, takođe, postojane i

**IZDANJA DRUŠTVA**

Po povlašćenim cenama, članovi mogu da kupe izdanja Društva:

Dr Dragoljub Petrović "Jugoslavija u antifašističkom ratu 1941-1945" (150 dinara)

Džasper Ridli "TITO - biografija" (150)  
Dr Marko Vrhunec "Šest godina sa Titom" (150)

Ibrahim Latifić "Jugoslavija 1945-1990" (100)

"Ratovi u Jugoslaviji 1991-1999" - zbornik saopštenja i diskusije sa istoimenog okruglog stola - 400 dinara, uz mogućnost plaćanja u dve rate;

Jovo Ninković "Etnička strana ratova u Jugoslaviji 1991-1995" (200)

Redovne cene znatno su veće.

U Društvu, povoljnije nego u slobodnoj prodaji, članovi mogu da nabave i knjigu Marka Vrhunca "Svet na raskršću" (izdanje DAN GRAFA).

uporne revizije istorijske slike o antifašističkoj borbi 1941-1945. Ovdje je u pitanju čuveno "zavirivanje pod rep istorije", kako je to duhovito primetio Miroslav Krleža. Pošto se s lica događaja ne mogu naći pravi i autentični prigovori, onda ih treba tražiti s naličja događaja. Naličje je uvek na neki način prožeto ljudskim slabostima, nasiljem i samovoljom, porocima i manipulacijama, pošto ljudski faktor nikada nije bio bez tamnih strana, čak ni u najpravrednijoj oslobodilačkoj borbi. Tako se dolazi do iskrivljene slike o događajima, koja de fakto prikazuje samo naličje procesa, "nečisto, prljavo" rublje NOP-a, kojeg je svakako bilo, ali koje ne čini okosnicu istorijskog zbivanja, već njegovu marginalnu, sporadičnu i epizodnu stranu.

Dr Vera MUJBEGOVIĆ